

Rold Skovs Venner

22. udgave.

I Den Gamle Skovriders Fodspor.

Jens Hvass 1898-1996.

Med to undtagelser har vi dette år vedtaget at temarette alle vore ture som en hyldest til den gamle statsskovrider Jens Hvass og Rold Storkro i anledning af dennes 50 års jubilæum. Rold Skovs Venner går således nogle af de ture, som den legendariske statsskovrider Jens Hvass udarbejdede til Rold Storkros gæster tilbage i 1959.

Helge har også i anledning af Rold Storkros 50 års jubilæum skrevet en flot jubilæumsbog og for hver af årets ture har han skrevet et oplæg. Om den første skrev han:

I DEN GAMLE SKOVRIDERS FODSPOR TIL VÆLDERSKOVEN

Med den magtfulde statsskovrider Jens Hvass' travetursbog "6 ture gennem Danmarks største skov" i hånden vil Helge V. Qvistorff føre os ad de stier, som den gamle skovmand fortalte om. Vi vil genopleve den tur, hvis overskrift var: Til den forkrøblede Troldeskov og træet, som prinsesserne måtte krybe igennem.

Snart går vi ad den kønne vej Skiden Pyt og videre ad krogede veje til Ørnevejen og herfra til Høje Odde med den storslåede udsigt. På vejen vil Qvistorff dels fortælle muntre historier om den hedengangne skovrider, som han kendte så godt, men dels også vise, hvor meget skoven har ændret sig, siden dengang Jens Hvass skrev travetursbogen og til i dag.

Gennem Lille Stendal kommer vi til bakkekammen på Store Stendals nordside, hvor vi også kommer forbi Kulsvierpladsen. Her skal vi sikkert høre nogle festlige beretninger om Kulbrænder-Soren og hans meriter. Snart er vi nede i Store Stendal, hvorfra turen går til Troldeskoven. Jens Hvass' elskede Prinsessestræ må vi gætte os til, for det findes ikke længere. Efter en smuk og dejlig tur er vi snart tilbage på parkeringspladsen.

Det er nu blevet den 30. marts og mødestedet er sat på Rold Storkros parkeringsplads. Og som altid, er det meget spændende at se hvor mange, der dukker op efter vinterens lange dvale. Noget som dog ikke skulle komme til at give grund til bekymring. Hele 108 personer mødte der op for at tage med Rold Skovs Venner på tur, her iblandt flere af storkroens gæster.

Helge indleder turen ved straks at gå op ad Promillevejen, men stopper dog op allerede oppe ved Brandlinien for at byde velkommen til en ny sæson, der, som allerede omtalt, vil komme til at foregå i den gamle skovriders tegn. Helge nævner her bogen "Kongen af Rold", som netop er skrevet som en hyldest til Jens Hvass. Han gør herefter opmærksom på de parallelle spor, der går langs den skovvej, vi lige er gået af. Dette skyldes, at sporet er en del af den hærvej, der, blandt andre himmerlandske hærveje, gik her gennem Rold Skov.

I 1958 gav Jens Hvass sine folk ordre om at gøre sporet bredere og jævne det ud. Formålet var, at han og Fru Gitten så kunne køre lige direkte ned til åbningen af Rold Storkro i deres hvide Volvo Amazone. Dette var jo meget praktisk. Men det var endnu mere praktisk, at de så kunne køre direkte hjem gennem skoven til skovridergården, uden at skulle ud på offentlig vej. Deraf navnet, Promillevejen.

Tegning af en rovfugleunge.

Vi fortsætter op til vejen Skiden Pyt, hvor vi går til højre indtil vi når det skovspor, der kaldes Sandhulen. Helge starter her med at påpege en stor sitkagran, som er den eneste, der står tilbage af den bevoksning, som stod her indtil den store storm i 1981. Det er dog ikke sådan, at området ikke bærer præg af skov. Der er nu gået tilstrækkelig mange år til at den nye bevoksning også har nået en rimelig størrelse.

Om Sandhulen siger Helge, at det nok er Rold Skovs flotteste hulvej. Den er en del af en vej, som fortsætter helt ned til syd for skoven til et hus, som hedder Nibestedhus. I gamle dage, da man havde studedrift og kom oppe nordfra, holdt man pause her for natten. Netop fordi skrænterne i Sandhulen er så stejle, behøvede man blot at have en mand stående i hver ende, for at køerne ikke kunne løbe væk. Nibestedhus nede ved Madum Sø har netop fået dette navn, fordi studedriften fra Nibe gik den vej inden den fortsatte til Hadsund, for derfra at blive sejlet over fjorden, så den kunne drage videre sydpå ned gennem Jylland.

Vi fortsætter nu ad Skiden Pyt, som fører os lige op til den nordlige gren af Troldeskoven. Denne besynderlige skov er det allerflotteste, vi har her oppe, siger Helge. Havde I været med mig her oppe for 35-40 år siden, så ville jeg nok meget klogt og forudseende have sagt, at hvis vi kommer herop om 35 til 40 år, så står der ikke et træ tilbage. Som I vil se, så havde jeg ikke helt ret. Men allerede den gang var træerne begyndt at decimeres pga. blæsten, hvorfor Jens Hvass foranledigede, at der blev plantet rødeg som læ på den vest- nordvestlige side af skoven. Den amerikanske rødeg vokser meget hurtigt og er meget tæt, og har derfor sørget for at Troldeskoven har stået i læ lige siden, slutter Helge, inden vi går hen til Skovtårnet som den næste destination.

Her fortæller Helge om hvorledes han i sin tid havde foreslået at få opført et tårn, således at dette gav mulighed for at få et flot udsyn ud over Stendalen. Jens Hvass lovede at se på sagen, men tiden trak dog ud. Men – en skønne dag ringede Jens Hvass til Helge og spurgte om han kunne komme ned på skovridergården, og det haster, føjede han til. Selvom Helge havde dårlig tid, skyndte han sig derned, og det Jens Hvass ville vise Helge, var modellen af et tårn, der stod på skrivebordet. ”Her har De Deres forbandede tårn”, sagde Jens Hvass. Tårnet blev herefter hurtigt bygget, ikke hvor det først havde været på tale, men altså hvor det står nu, hvilket jo også var helt rigtigt set, føjede Helge til.

Jens Hvass idé var, at der ikke skulle være nogen tværstivere på tårnet. Det blev derfor bygget af de bedste douglasgraner her fra Rold Skov, og uanset hvor mange, der løber op i det og prøver at få det til at svaje så meget som muligt, så er det altså ikke lykkedes at få det til at vælte. Ej heller novemberstormen i 1981 kunne vælte det, selvom bakkens og tårnets højde tilsammen når helt op omkring 90 meter.

Jeg beklager, at turen er lidt kuperet i dag, men nu tager vi den nemme vej, der går nedad, siger Helge. Dette vil sige ad den stejle trappe fra Skovtårnet og ned til Stendalen. Helge beder dog folk lægge mærke til den bæk, der står lige før vi går ned ad trappen. Den hedder ”Grevindens Bæk”, og er opkaldt efter lensgrevinde Adelaide Caroline Schimmelmänn. Det er nemlig sådan, at Vælderskoven tidligere var ejet af Lindenborg Gods indtil området blev solgt til Statsskoven i ca. 1920. Hermed var der anledning til at fortælle historien om Jagtslottet ovre i Rold Vesterskov, der var bygget som en fødselsdagsgave til lensgrevinde Adelaide Caroline. Huset blev dog alt for stort, fordi det var tegnet i alen, men fejlagtigt blev bygget i meter.

Nede ved foden af bakken siger Helge, at han vil fortælle en uartig historie, men føjede så straks til, at den skyldes Jens Hvass. Lige nøjagtigt i dette område vokser der om efteråret en svamp, der hedder Den store Stinksvamp. Den store stinksvamp hedder sådan, fordi den lugter ilde. Den er meget flot, prægtig, vil jeg næsten sige. Og når den er i fuld størrelse, ligner den umiskendelig det mandlige forplantningsorgan når det er allerflottest.

Jens Hvass havde en niece, som skulle op til eksamen på Landbohøjskolen i biologi, herunder i

svampe. Da hun kom ind til det grønne bord, var der en lille bakke med forskellige svampe. Hun skulle fortælle hvilke det var, samt om deres karakteristika. Hun startede med de nemme, og til sidst lå der så blot en stor, flot og prægtig stinksvamp tilbage. Hun kunne da også fortælle, at på latin hedder den *Phallus Pudicus*. Hvad mere kan De fortælle om den ejendommelighed, der ligger dér, spurgte eksaminatoren? Hun blev da aldeles rød i hovedet, hvorfor eksaminator sagde: Fuldstændig rigtigt, De har bestået!

Ja, nok har vi haft det let ved at ruten lige er gået ned ad bakke, (der er endog blevet sat et fint nyt gelænder op langs trappen), men det betyder så til gengæld, at det nu skal gå opad igen, idet den næste destination er det store øjetræ oppe ved Ørnevejen. Her fortæller Helge først om dét at lære fuglene at kende. Gæsterne på Rold Storkro havde ofte spurgt Helge om navnet på de forskellige fuglearter, men da han fra storbyen kun kendte til gråspurve og duer, fik han den lyse idé at ringe til Jens Hvass for at spørge om hjælp. Den magtfulde herre sagde da: ”Ja, det kan jeg godt. Gå ned til boghandler Mørk i Skørping og køb en fuglebog af min bror, Hans. Gå så op på Vælder-skovbakken og se op i de gamle bøger tidligt om morgenen. Hvis De ellers kan komme op”. Det sidste var noget af en melding, idet Jens Hvass ikke selv var morgenmand. Man skulle ikke prøve på at ringe til ham før efter klokken 10:30.

Helge fulgte rådet, og fik da også på den måde lært mange fugle at kende. Men en morgen var der ikke en eneste fugl. Der gik ca. 10 minutter og pludselig hørte jeg en lyd, og dér sad Kongeørnen. Kort efter bredte den vingerne ud og fløj ud over dalen og jeg kan love jer, at det var en af de helt store oplevelser, jeg har haft her i skoven, slutter Helge.

Helge fortæller også historien om en lille dreng, der på en tur havde gjort Helge opmærksom på et øjetræ, der står lige ud for det sted, hvor vi nu befinder os. Helge havde godt kunnet se et lille øje, men ikke det store flotte, som drengen kunne se. At drengen havde haft ret, og Helge uret, demonstrerer Helge nu ved at kravle lidt ned ad bakken og fremvise både det lille og det store øje for *vore* turdeltagere. Mange år senere var Helge på en anden tur med et hold gæster, for hvem han også fortalte historien om den lille dreng og øjetræet. Til stor overraskelse for Helge var der pludseligt en stor og moden mand, der sagde: ”Det var mig”.

Vi fortsætter endnu et stykke vej mod nord og kommer derved frem til kanten af bakken, således at vi får en flot udsigt ud over landskabet. Helge peger her de forskellige lokaliteter ud for *vore* turdeltagere: Store Stendal, Lindenberg Ådal, Kousbækken, Hulvejen og Rebild Bakker. Og så var der nogen, der spurgte mig om Tyvfiskerens Hus, siger Helge. Jeg har aldrig hørt det udtryk før, men det er det derovre, siger han og peger på Lars Kjærs Hus. Dette giver selvfølgelig Helge anledning til at fortælle om Lars Kjær. Manden, der blev betragtet som egnens største krybskytte. Hvordan han holdt guldbryllup med sin anden kone, Marie på samme dato, som han kunne have holdt krondiamantbryllup med sin første kone. Hvordan Lars Kjær blev berømt fordi han fik sit tredje hold tænder, og endelig noget om det at være krybfisker ved at stå ude i bækken og stryge ørrederne under bugen.

Den næste etape går lidt op ad Hulvejen, men vi går dog snart til højre ad Hedevej for at komme tilbage til Stendalen. Herfra skal vi atter op ad bakke, idet vi går ad Lynggyden for at komme op til bålpladsen i Urskoven. Halvvejs oppe stopper Helge dog op, dels for at samle holdet op, og dels for at fortælle om Danmarks største skov og dens navnkundige skovrider.

Om størrelsesforholdet mellem Rold Skov og Silkeborgskovene, som nu siges at være de største, siger han. Ganske vist er de omkringliggende skove ved Silkeborg ved at vokse sammen med de egentlige Silkeborgskove, men kun på en strækning af ca. 100 meter. Så hvis man regner det hele med, er Silkeborgskovene ganske vist blevet de største, men hvis man skal se nøgternt på det, så må man vel snarere kalde Silkeborgskovene et skovkompleks.

Rold Skov er 80 km² stor og den ejes af fire ejere. Godserne Lindenberg, Nørlund og Willestrup

samt Skov- og Naturstyrelsen, Himmerland Statsskovdistrikt, som det gamle Buderupholm Statskovdistrikt hedder nu om dage. Hertil kommer en lille del oppe nordpå, der ejes af proprietærgården Teglgården. Der er omkring 3.000 stykker råvildt i skoven og omkring 500 stykker kronvildt. De store rovfugle er begyndt at vende tilbage, så det går den rigtige vej. 75% af Rold Skov er nåleskov, men som jeg fortalte jer indledningsvis, så hører grantræet ikke til i Danmark, men det er en god fremmedarbejder. Af danske træarter har vi ca. 45, der alle vokser i Den Jyske Skovhave, som Jens Hvass lavede – uden at spørge om lov. Hertil kommer ca. 100 udenlandske træarter, og efterhånden som Skovhaven er vokset til, et dette blevet et prægtigt sted at færdes. Skovhaven åbnede den 21. august 1970 kort før Jens Hvass skulle gå af som skovrider og samme dag indviedes også Skovtårnet.

Jens Hvass var den første 'grønne' skovrider, der i modsætning til sine kolleger ville åbne skovene for publikum, siger Helge og fortsætter med at 'tegne et portræt' af den gamle skovrider. Jens Hvass var født i 1898 i København og allerede da han kom i skole stod det helt klart, at han skulle være formand for 'foreningen til panikkens fremme'. Han kom med i spejderbevægelsen året efter starten. Uniformen var den gang blot et lilla stykke stof, der var syet på skulderen. Noget som var meget ilde set af de andre børn, som gjorde nar af dét at være spejder. Familien boede lige overfor Tivoli på det, der i dag hedder H.C. Andersens Boulevard. Faderen var overretssagfører og radikal, hvilket sidste nok hang lidt ved Jens Hvass. Men som den magtfulde herre, han var, hvor alt var enten ja eller nej, kan man bestemt ikke sige, at han var radikal. Jens Hvass boede lige ved siden af brandstationen, som var startet af Sophus Falck. Her fik han lov til at pudse lygterne og kromet på brandbilerne. Jens Hvass har senere fortalt, at han var meget stolt over at få lov til at hjælpe Falck, men set i bakspejlet var det jo i virkeligheden ren og skær børneudnyttelse. Jens Hvass fik dog også lov til at køre med i brandbilerne. Han sad da og kiggede og kiggede, og det eneste han håbede på, var, at en af skolekammeraterne så, at han sad der. Men det skete aldrig.

Han var meget stolt over at være en del af Falck, men efter at have set en skovrider i sin flotte uniform, tænkte han: Sådan én vil jeg også være. Han kom ind på Landbohøjskolen og interesserede sig især for pyntegrønt og frøavl. Det sidste ses helt klart i kraft af Klænghuset, som jo var det sted, hvor Jens Hvass fik klænget de fine frø fra Rold Skov til udsåning i både Rold- og andre statsskove.

Men nu skal de, som har mad med have noget at spise, slutter Helge i denne omgang. Så nu går vi op på bålpladsen i Urskoven, og så må vi bare håbe, at den er ledig. Og det var bålpladsen da heldigvis, så det varer ikke længe før alle har fundet sig en plads til både kunne at nyde maden og det tilhørende frikvarter i det kølige, men dog alligevel gode vejr.

Men snart må vi af sted igen, dog ikke langt, for allerede henne ved resterne af Dødemandstræet stopper Helge for at delagtiggøre folket i mere af hans store viden om Rold Skov. Dødemandstræet har fået sit lidt makabre navn fordi der engang hængte sig en skovløber i det. Der er dog nu kun nogle sørgelige rester tilbage, hvilket får Helge til at nævne, at der blandt de træer, han har omtalt i bogen, 'Navnkundige træer i Rold Skov', allerede er tre, som ikke mere eksisterer. Han omtaler også den flotte granbevoksning, der stod ovre på den modsatte side af Pumpevejen indtil stormen i januar 2005. Arealet er nu blevet gennemfræset, således at der er blevet skabt en dejlig skovbund. Det skal så tilplantes med bøg, således at Urskoven dermed vil blive betragteligt større end den er i dag. På Helges opfordring fortæller fmd. så historien om da der sad en skælm oppe i Dødemandstræet og gjorde en mørkerød Jørgen Pedersen fra Rold Storkro meget bange under en natlig ekskursion op til Urskoven. Gæt selv, hvem det var!

Vi går nu de få skridt hen til Hvass-træet, som står lige i kanten af Trolde-skoven. Det har fået sit navn fordi Jens Hvass altid stoppede op her, når han var ude at gå tur med folk. Hvis der var folk

med fra København, endte det altid med at han sagde: *"I skal fanden ta` mig kigge godt på dén der, for sådan én har I ikke hjemme hos jer"*. Hvass-træet er en mangestammet Rold Skov bøg, som tillige er fuld af de såkaldte øjer. Det var helt utroligt, så mange som Helge kunne pege ud for en skare, der så til med beundrende øjne.

Helge nævner også Jens Hvass` pionerarbejde med at udforme og beskrive nogle turruter i Rold Skov. Den første udgave i 1954 og senere én i samarbejde med Rold Storkro i 1959. Jens Hvass havde oprindeligt været modstander af, at der skulle bygges et hotel i Rold Skov, men da det fra højere sted *var* blevet besluttet, var han fuldstændig loyal og betragtede nærmest kroen som sin egen. Selv om det er strengt forbudt, gravede han endda en fruesko op og forærede den til Rold Storkro. Den hænger stadig fint i glas og ramme på Jørgen Pedersens kontor.

Helge omtaler også de fine fester, der lige har været på Rold Storkro i anledning af kroens 50 års jubilæum. Det var synd, at Jens Hvass ikke kunne være med, fordi han holdt så meget af stedet og kom der meget. Ikke så meget i min tid, for jeg kunne ikke li` ham. Et fremtrædende medlem indenfor spejderbevægelsen har sagt det sådan: *"Jens Hvass er en mand med store dyder, og en mand med store fejler"*. Jens Hvass havde det sådan, at hvis nogen sagde javel og bukkede, så trådte han på dem, men hvis der var nogen, der sagde ham imod, så elskede han dem. Men som den hotelmand, jeg var, var jeg nok for flink og sagde javel og bukkede. Og det skal man ikke. Men siden hen blev vi meget, meget gode venner, og jeg har haft utroligt mange gode timer med Jens Hvass.

Jeg husker, at jeg var med til hans begravelse fra Hasseris Kirke. Jeg tænkte, at jeg nok hellere måtte komme tidligt, fordi det nok blev en af de begravelser, hvor man ellers ville komme til at stå op. Men da tiden var inde, var kirken kun blevet en fjerdedel fyldt. Noget som kunne synes ejendommeligt. En mand som Jens Hvass!! Men ved nærmere eftertanke var det jo såre logisk. Når man bliver så gammel som han, så er der jo ingen venner tilbage. Det var jo derfor, der kom så få.

Helge slutter dagens fortællinger med at vende tilbage til den gamle skovriders drengetid i København. Han boede som sagt på H.C. Andersens Boulevard, eller Vester Boulevard, som det hed den gang. Og ligesom jeg har gjort i mine barndomsår, så legede han meget mellem søjlerne i de overdækkede gange ovre på Christiansborg. Selv om han jo kom fra et velhavende hjem, så tiggede han tiører sammen med kammeraterne. Ind imellem skændtes de lidt om hvem der havde mod til at tage den næste. En dag da der kom en ældre herre i en pæn sort frakke med fløjlsrevers, blev Jens Hvass gasset op til at det var hans tur til at løbe hen og spørge, om han ikke kunne få en tiøre. Han bukkede dybt og sagde: *"Undskyld, De har vel ikke en tiøre til vi drenge?"* Og manden sagde: *"Jo, det har jeg da"*, tog sin tegnebog op og fandt en tiøre, og sagde så: *"Din kammerat skal da så sandelig også have en tiøre"*. Drengene bukkede og sagde pænt tak, men et øjeblik efter var der en mand, der tog hårdt fat i Jens Hvass og sagde: *"Dét gør du ikke én eneste gang til. – Det var kongen"*. Jens Hvass sagde senere: *"Jeg er noget stolt af mig selv. For jeg har kendt, jeg har personlig kendt, fire forskellige danske konger og én dronning"*. Det er imponerende, at man har kunnet det, siger Helge Den første med den sorte frakke og fløjlsrevers var Chr. 9., så kom Fr. 8., så Chr. 10. og Fr. 9. - Ja, og nu Margrethe den 2., var der en formastelig sjæl, der føjede til Helges opremsning af kongerækken.

Det er nu ved at være ved tiden for at bevæge os ned til vores udgangspunkt. Men først skal alle dog passere fra øst til vest gennem det kæmpestore øjetræ, der står lige ved stien, som fører ned til Brandlinien. Vi følger denne et kort stykke vej og går så ad den næste sti, der fører lige ned til Storkroens parkeringsplads. Det var ikke for, at turen havde været særlig lang, kun ca. 6 km. Til gengæld havde det gået bakke op og bakke ned. Kroppe og sjæle var således blevet fyldt godt og grundigt op med både fysiske og åndelige input.

Tur 2.

Allerede på forårets anden tur, den 27. april, havde vi den første undtagelse fra at vore ture skulle forløbe ”I den gamle skovriders fodspor”. Om denne skrev Helge:

SÆRTUR TIL LILLE VILDMOSE OG HØSTEMARK SKOV

Med en guide fra Vildmosecenteret kører vi i bus til den del af Lille Vildmose, der kaldes Portlandmosen. Her gør vi holdt og hører løst og fast om Nordeuropas største mose, inden vi fortsætter til den smukke Høstemark Skov. Skoven er indhegnet af hensyn til den store bestand af kronvildt, som vi skal nyde synet af. Samtidig er skoven i sig selv spændende og varieret. Efter en herlig tur i Høstemark Skov kører vi tilbage til Vildmosecenteret, hvor vi kan spise den medbragte mad eller nyde et måltid i Café Soldug.

Klokken 12.30 fortsætter turen, idet vi med guiden går til vildsvinefolden og til parken omkring den historiske Vildmosegaard fra 1768. Herefter er der besøg i det store, nye Vildmosecenter på egen hånd. Her er der både biograf, udstilling og ørnesimulator.

Ej heller denne tur kom til at forløbe *helt* som planlagt, men næsten. Turen var tilrettelagt således, at vore medlemmer, denne gang 85 i alt, skulle møde direkte ude ved Vildmosecentret og derfra fortsætte i bus ud i terrænet. Straks efter at begge busser fra Kongerslev Busserne var ankommet, bød Annette Gram fra Vildmosecentret velkommen og fortalte herpå lidt om centrets opbygning, indvielse og indretning med reception, biograf, ørnesimulator, udstillinger, eksperimentarium og café.

For at forstå hele historien herude, fortsatte Annette Gram, skal vi faktisk gå tilbage til omkring 6.000 år før Kristi fødsel. Man skal forestille sig, at hele området var dækket af vand. Inden for det geografiske område mellem Mulbjergene og stenalderkysten ved Kongerslev lå det gamle litorinahav, hvor Mulbjergene altså lå som en ø ude i havet. Der sker så en masse forskydninger af landjorden. På et tidspunkt er der en landhævning, men senere bliver det hele så oversvømmet på ny, hvor Mulbjergene, Tofte Bakke og Als Bakke som sagt lå ude i Kattegat. På et tidspunkt bliver de delvis eroderet. Sand og grus og gytje bliver skyllet væk fra disse tre øer og aflejres inde omkring Høstemark. Vi har faktisk stadig de gamle sandrevler fra den tid, og derfor har vi også en rigtig spændende flora deroppe.

Vi skal forestille os, at ved at dette sand og gytje bliver skyllet ind, kommer det til at blokere for mosen. Der kommer laguner og der bliver dannet tre små søer. Det er allerførst tagrør, der vokser i området, men senere hen også sphagnum, der som bekendt er en mosplante. Man regner med, at Lille Vildmose blev dannet omkring Kristi fødsel. Selve højmosen var cirka 1.500 år om at blive dannet, og var som sagt et vandfyldt og et uigennemtrængeligt område.

Der var ingen, som kunne færdes herude, og derfor har mosen været forbundet med nogle uhyggelige historier. I fordums tid har vore forfædre kun kunnet bebo den tørre del af området. Vi skal helt frem til omkring 1750. Da får kongen, Fr. V. øje på området og sætter derfor en undersøgelse i gang for at finde ud af, hvem der egentlig ejer det. Der *var* ingen, der ejede det, og når ingen ejer det, så tilfalder det kongen. Fr. V. får dog at vide, at der faktisk ikke var meget at komme efter. Området var alt for sumpet og ville kræve for mange ressourcer for at udnytte det, så han videregiver det til sin gode ven, grev Adam Gottlob Moltke, som residerer på Lindensborg. Moltke får det foræret, mod at han vil begynde at dræne området. Der går netop en bred hånd-gravet kanal her langs Birkesøvej, som bl.a. har afvandet Møllesøen, hvor nu Vildmosecentret er placeret.

Det var her, Vildmosegården blev anlagt i 1767, ligesom man også regner med at parken med det kæmpestore asketræ er fra samme tid. Efter afvandingen af Møllesøen, blev Birkesø, Tofte Sø og Lillesø ligeledes afvandet og drænet.

Tofte Sø blev så igen sat under vand i 1973, og er blevet et utroligt populært sted for fuglene. (De, som var med Peter Knudsen på tur rundt om søen i 1991 vil huske, at det var ham, der overtalte grev Schimmelmann til at genskabe Tofte Sø. - red.). Så sent som forrige år, havde vi landets største bestand af skarver med omkring 4.000 ynglende par. Sidste år var der knap så mange og det regner vi heller ikke med, at der kommer i år. De sidste tre år har der været et havørnepar, som har holdt til dernede, og de tager jo for sig af retterne, når der er skarvunger på rederne. Ud over skarv, rørdrum og havørn mm. har vi cirka 5 oddere, der holder til ved Tofte Sø. Det er også meningen, at Birkesø skal genskabes i løbet af nogle år, siger Annette.

Jeg skal også huske at sige, at efter grev Moltkes tid var det grev Schimmelmann, der overtog både Tofte Skov og store dele af Vildmosen. Derimod har Høstemark Skov aldrig hørt under Lindenberg. Det har været private udlandsdanskere, der har ejet den, og i dag er det jo Aage V. Jensens fonde, som ejer både Tofte Skov, Portlandmosen, Høstemark Skov og store dele af det mellemliggende område.

Fonden gør meget for at folk kan komme ind og se disse naturområder, så det er ikke noget med, at det er lukket af, som mange tror og siger. At der er hegnet er altså ikke noget, fonden har gjort. Det har der været i mange år. Høstemark blev hegnet i 1933, og Tofte Skov blev hegnet i 1906. Der er fredningsbestemmelser for både Tofte og Høstemark skovene, så det er derfor, der er bestemte guidede ture. Der er 30 årlige ture i Tofte Skov og 50 ture i Høstemark Skov, slutter Annette Gram sin introduktion af alt det, som turen har at byde på i dag.

Vore deltagere fordeler sig herefter i de to busser, som straks kører rundt om centret og videre ad Vildmosevej og herfra til højre langs Portlandmosen ad Ny Høstemarksvej. Omtrent midt i den langstrakte mose er man ved at etablere og befæste en tværvej med flis og egeplanker. Om alt dette fortæller Annette: Portlandmosen ejes som sagt af Aage V. Jensens fonde, og som det kan ses, er man ved at lave en gangbro ind i området. Der er fløjet en masse træ ind med helikopter for at skåne det følsomme terræn for store og tunge køretøjer. Hele turen i området vil blive cirka 2 km. lang, og her vil man så kunne se mange af de planter, som er karakteristiske for højmosen. Det, der er så specielt ved området er, at Aalborg Portland Cementfabrik omkring 1. verdenskrig erhvervede det første stykke af Portlandmosen for at grave tørv til at fyre op med under kedlerne inde på fabrikken. Den midterste 60 m. brede gravebane er vandfyldt og ligner en hel flod.

Gravearbejdet ophørte i begyndelsen af 60'erne, og siden hen har mosen fået lov til at ligge hen i fred. Som man kan se, springer den hurtigt i skov. Pionerplanterne er mest birk og røn, men også fyrretræer, hvilke sidste dog bliver fældet.

Det er her i det mellemliggende område mellem Høstemark i nord og Tofte i syd, at vi skal have lavet det tredje hegn. Det var her, vi havde troet, at der blev nationalpark. Men fonden, som også ejer store dele af mosen øst for Ny Høstemarkvej, vil have det hegnet og der skal sættes elsdyr og bævere ind i området, som allerede nu til dels anvendes til afgræsning. Det er også meningen, at vandstanden skal hæves, idet gravearbejdet nu er ved at være ophørt, og tagrørene ved at indfinde sig. Det er jo sådan, man skal forestille sig, at Lille Vildmose har set ud i fordums tid. Først kom tagrørene og siden hen kom sphagnummosserne. Vi vil senere komme til at høre mere om sphagnummossernes levevis oppe i Høstemarkskoven, slutter Annette for denne gang.

Turen fortsætter således mod nord, indtil vi ad Hjortevej kører ind i Høstemark Skov gennem en port lige ved skovfoged Søren Hansens bolig. Søren Hansen står da også parat til at lede busserne rundt i dette helt specielle skovområde. (Også her var det for flere af vore medlemmer et gensyn, idet Rold Skovs Venner i 1994 var på en travetur i Høstemarkskoven sammen med naturvejleder

Thorkild Lund). Vi kører mod øst i den sydlige del af skoven, men snart stopper Søren Hansen op for at fortælle om sin dejlige skov. Høstemark Skov, der dækker et areal på 575 ha. er en gammel græsningsskov, siger han, og den er tillige en gammel stævningsskov idet der bl.a. er blevet brugt en hel del materiale til gærdsel for kunne hegne skoven ind.

En stor del af Høstemark Skov ligger hen som ren naturskov, hvor beplantningen for en stor dels vedkommende består af selvsåede el og birk. Men Søren Hansen omtaler dog også bøgen, som han kalder ”en slem træart”, idet den i modsætning til den lysåbne naturskov er et skyggetræ. Her i naturskoven, hvor der findes både levende og døde træer, er der f.eks. mange insekter og derfor også mange fugle, siger han.

Vi skal dog også opleve hvordan bøgen kan udvikle sig på forskellig måde. Vi går derfor ind i et bøgeområde, hvor vildtet holder træerne nede i ganske lav højde. De ligner små bonsaitræer, men har alligevel nået en alder på 60 til 70 år. På et tidspunkt vil mange af dem dog vokse op på normal vis, hvilket netop er tilfældet for naboområdet. Men se skovbunden, siger Søren Hansen, der er intet ud over gamle bøgeblade.

Vi stiger nu igen på busserne og kører et stykke vej videre mod sydøst til det sted, hvor højmosen begynder. Det er også her vi finder de af Annette omtalte sandrevler, eller rimmer og dobber, som Søren Hansen siger. Søren Hansen leder os et kort stykke vej ind i mosen, men alligevel langt nok til, at Lotti Pedersen sank i til knæet, og næsten var umulig at trække op igen. Sært nok var gummistøvlen i behold. Søren Hansen demonstrerer de forskellige stadier af sphagnummossernes livscyklus og viser, hvordan han faktisk kunne klemme, hvad der svarer til 5 til 6 kopper vand ud af blot en enkelt håndfuld. Sphagnummosserne indeholder 98% vand, og den vandmængde og den næring de får, er det, der kommer ned fra luften. De har ingen rodforbindelse til jorden, men ligger og svømmer på vandoverfladen og overlever altså kun på det, som de får fra luften. De har en brintionforbindelse, som bevirker, at de udkonkurrerer mange andre plantearter. Dog undtaget arter som f.eks. soldug og forskellige slags lyng.

Besøget i Høstemark Skov var hermed slut for denne gang. Dog mangler vi køreturen tilbage gennem skoven, og nu ad en lidt nordligere rute. Ude mod syd ses den store foderplads, som vi passerede på udturen og lidt senere en stor flok rådyr, som sagde farvel på deres egen måde ved at vende deres hvide bagparti hen imod os.

Ude ved porten kunne vi så også sige farvel til skovfoged Søren Hansen. Ikke nok med at han havde vist os sin skov, som han tydeligvis kendte som sin egen bukselomme, så var han tillige en utrolig hyggelig og livserfaren mand at være sammen med.

Hermed var 1. del af dagens program slut. Turen tilbage til Vildmosecentret går ad samme rute som på udturen. Der sker så den ændring i programmet, at man efter frokostpausen fik lejlighed til selv at gå rundt om vildsvinefolden ad den 1½ km. lange sti. Til gengæld blev vi tilbudt en guidet tur gennem selve centret og den tilhørende store park. De, som ville være med, skulle blot møde op i receptionen, hvor guiden Just Christensen ville vente på os. Vi går straks ind i det store udstillingsområde, hvor der bl.a. findes en stor landskabsmodel over det meste af Østhimmerland. Selv om vi lige har været ude i de forskellige områder, er det alligevel her, at vi får det store overblik. Modellen er lavet så smart, at man ved at tænde nogle små lamper på udvalgte steder, hele tiden kan følge med i hvad Just Christensen fortæller om. Herunder hvordan mosen er dannet og hvordan mennesker har påvirket den.

Herefter går vi en tur ud i parken, som hørte til Vildmosegården. Her står der bl.a. et kæmpestort asketræ. Ja, det er så stort, at der siges, at der kan kravle ikke mindre end 15 børn ind i den delvis hule stamme. Det er lige før, at man kommer til at tænke på verdenstræet Yggdrasil når man står under denne flotte ask. Som afslutning på rundturen i parken går vi også lige hen forbi Vildmosegårdens gamle stuehus, som sammen med et enkelt udhus er de eneste tilbageværende bygninger

fra den engang så store gård. Stuehuset bliver nu udelukkende anvendt til administration samt nogle enkelte specielle arrangementer, slutter Just Christensen sin forevisning af Vildmosecentrets nærmeste omgivelser.

Hermed var også Rold Skovs Venners program udtømt for denne gang. Men da alle var mødt i egne biler, var der jo mulighed for at blive så længe, som man ville. Håber, at I alle havde en god og oplevelsesrig dag.

Tur 3.

Så er vi atter tilbage i den gamle skovriders fodspor. Det er nu blevet søndag den 18. maj og mødestedet er sat på den store parkeringsplads i den østlige udkant af Rebild. Turen skulle denne gang gå gennem Vedsted Skov, Skørpinglund, Bjergeskov, Nældedalen og Ottilielund. Om alt dette skrev Helge:

I DEN GAMLE SKOVRIDERS FODSPOR TIL SKØRPINGLUND

Jens Hvass' overskrift til denne tur var "Gennem træernes børnehave, forbi kulbrænderen og orkidéerne til hejrerne og Lille Blåkilde". Turen var på 16 kilometer, men vi snyder lidt og afkorter den til de sædvanlige 10 kilometer.

Først skal vi besøge gården, hvor en af skovens hekse holdt til. Ad Rebild Kirkevej kommer vi til Havdalspladsen, og herfra går vi ind i den smukke Skørpinglund. Jens Hvass fortæller i sin travetursbog om et træ, der hed Tykke Hedemann, og vi kommer forbi bevoksningen, hvor træet stod. Men hvem var Tykke Hedemann? Vi kommer også forbi kulbrænderen, der vist nok er den sidste i landet, der laver trækul på gammeldags vis. Hele den nordlige del af Rold Skov er oversået med kæmpehøje, og vi går forbi Svinhøjene og kommer til Fruesko-indhegningen med Danmarks største vildtvoksende orkidé, og med lidt held kan vi måske se, at den står klar til at springe ud. Er vi meget heldige er den sprunget ud! Ved Nældedalen kan Qvistorff fortælle en munter historie om, hvordan Jens Hvass engang blev sat på plads. Det skete sjældent, men det skete her i Nældedalen. Vi kommer til Danmarks mest vandrige kilde, Lille Blåkilde, og efter at have besøgt den, går vi gennem Ottilielund tilbage til bilerne. Og så kommer spørgsmålet: Hvem var Ottilie? Gad vide, om Qvistorff kan svare på det? Hvis ikke, kan han jo altid spørge formanden Per Andersen!

Vi indleder turen med at gå forbi den forholdsvis nye og særdeles velindrettede lege- og bålplads, Røverknolden, op til Vedsted Skovhus. Dette er skovens fornemste hus, siger Helge. Der bor ikke mere skovløbere i huset, men den gamle lade er nu blevet indrettet med borde og bænke, således at man kan gå her ind og nyde sin madpakke i tilfælde af dårligt vejr.

Her i Vedstedhus boede engang heksen Pode Hanne. (Hanne og hendes mand, Jens Viborg boede dog omkring 1880 nede i Havdalshuset, - red.). Til al held var Pode Hanne født så sent, at hekseprocesserne var overståede, så hun fik hverken hovedet hugget af eller blev brændt. Man kom da heldigvis på andre tanker, end at brænde hekse af, og det har jo betydet, at vi stadig har en heks her på egnen, som så heller ikke har fået hovedet hugget af. Det er vi meget glade for, for hende holder vi meget af. Danny Druedyld er vel nok den sidste original her på egnen, og når jeg siger original, så er det ment som et ridderslag fra min side. Det er flot, at der er mennesker, der tør være anderledes, slutter Helge sine funderinger.

Turen fortsætter nu ad mindre skovveje her i det sydvestligste hjørne af Vedstedskoven, hvor vi passerer flere nyanlagte vandhuller. På et tidspunkt når vi frem til et område, der er blevet totalt

afdrevet og stødene fræset bort. Her stod der også engang en kæmpe stor bøg, kaldet ”Tykke Hedemand”. Tidligere danselærerinde i Skørping, Gudrun Møller, kunne huske, at hun som barn ofte var ude ved kæmpen, da den stod i al sin pragt og vælde, og at de skulle være seks børn for at kunne nå omkring den.

Træet var opkaldt efter en tidligere gæstgiver på Skørping Kro, Adolf Emil Hedemann. Han kom hertil i 1898 og skal have været umådelig tyk. Så med egnens specielle, barokke humor taget i betragtning, kunne den gode gæstgiver jo næsten ikke undgå, at komme til at lægge navn til det store træ. Efter at have ledt længe, nåede jeg lige akkurat at få ”Tykke Hedemand” at se som en ormædt træruin, siger Helge. Men nu er det store træ altså helt borte, ligesom flere andre af Rold Skovs navnkundige træer også er det.

Efter denne rundtur når vi ud på Rebild Kirkevej, hvor der også er anlagt en ny sø lige ved Bundgårdens Kirkevej. Her fortæller Helge lidt om kirkeforholdene i Rebild, Gammel Skørping og det nuværende Skørping. Man kan undre sig over, at der aldrig har været en kirke i Rebild, siger han. For allerede i oldtiden var der her et ’Vi’ for gudinden Freja, ligesom man også fandt en landsby fra jernalderen under parkeringspladsen, da man gravede ud til toiletter på Rebildhus.

Vi fortsætter nu et kort stykke vej ad Rebild Kirkevej, men drejer snart til højre ad Ørnebakkevej. Undervejs ser vi inde til højre en kæmpehøj. Dem er der mange af her i området, siger Helge. Skørping Sogn er det sogn i Danmark, som har næst flest kæmpehøje, og netop i dette område er der utroligt mange. Inden for et område på bare 1 km² ligger der 50 kæmpehøje. Så er spørgsmålet: Er det bronzealderhøje eller er det høje fra det folk, der kaldes enkeltgravsfolket? Det kan være svært at skelne, men som regel er det de største, som er bronzealderhøjene.

Turen fortsætter videre ud til Buderupholmvejen. Vi går dog straks over på den østlige side, idet vores næste mål er at vandre i Skørpinglund. Men inden vi går helt derind, beder Helge folk bemærke den store eg, som meget markant danner en halv portal ud over vejen. At denne er bevaret, kan vi takke Jens Hvass for, siger Helge. Da Buderupholmvejen skulle reguleres og asfalteres, stillede han krav om at vejen skulle gå uden om egen, og det var jo både godt og rigtigt set. Også til glæde for fremtidige skovgæster – eller måske bare vejfarende.

Vi går ad den skovvej, som netop går lige op til bronzealderhøjene i Skørpinglund. Her fortæller Helge et par anekdoter om Jens Hvass og nævner tillige hans beskrivelse af disse høje i de første travetursbøger fra henholdsvis 1954 og 1959. Nu er der så en anden forfatter, der har beskrevet Skørpinglund. Jeg kan aldrig huske, hvad han hedder, siger Helge og grubler meget. – Han lærer det aldrig!

Navnet spiller dog heller ikke den store rolle, for det er nemlig lykkedes for redaktionen at få fat i beskrivelsen, som så følger her:

Travetur i Skørpinglund

Med start fra Havdalspladsen ved krydset mellem Rebild Kirkevej og Buderupholmvej, går turen mod øst ad grusvejen på Buderupholmvejens modsatte side. Men efter en ganske kort vandring følges et skovspor på højre hånd, til man når frem til den næste grusvej, hvor man skal gå til venstre. Cirka 100 meter fremme ligger der en stor sten på venstre side af vejen. Her går der et skovspor ind til højre og 100 meter fremme finder man Ønskestenen.

Ønskestenen er den øverste dæksten af en dysse fra bondestenalderen, eller yngre stenalder, hvilket er den periode, hvor menneskene, fra at have levet af jagt, for ca. 6.000 år siden gik over til agerbrug og kvægavl og bosatte sig i landsbyagtige bebyggelser. Det er i den periode, at dysser og jættestuer opføres i tillid til et liv efter døden.

I nyere tid skulle denne sten dog få en helt anden betydning. For ca. 100 år siden, da den frygtede sygdom tuberkulose var på sit højeste, blev der oprettet en række hospitaler spredt ud over hele

landet, og således også her i Skørping. Man havde dog ikke så mange midler til at bekæmpe denne sygdom. Ud over at blive behandlet med hvile og masser af frisk luft, havde patienterne egentlig kun én ting mere at støtte sig til, nemlig håbet. Det udviklede sig derfor efterhånden til en skik, at de oppegående patienter valfartede her ud til Ønskestenen, hvor de så håbede på at blive helbredt ved at kaste en tiøre ind under stenen og måske tillige sende en bøn ovenud. Vi går igen tilbage til grusvejen, hvor vi drejer til højre, og snart efter kan man se de flotte bronzealderhøje på højre hånd. Ikke fordi selve højene er smukkere end så mange andre, men beliggenheden i den kuperede bøgeskov gør, at helhedsindtrykket bliver utroligt smukt. Især om efteråret, når der ligger et tykt lag bronzefarvet løv overalt, lever området virkelig op til sit navn. I bronzealderen, som starter ca. 1.800 f. Kr., handles der livligt med mellemeuropa. Bronzen begynder at fortrænge sten og ben ved fremstilling af redskaber og kvæglandbrug bliver udbredt. Den gamle gravskik fra stenalderen fortsætter i form af de tusindvis af gravhøje, der findes over hele Danmark. Her i Skørping-Rebild området findes der ikke mindre end 50 høje pr. km², hvilket er et af de steder i landet, hvor de ligger aller tættest.

Gå ind i området mellem højene og fortsæt i en bue mod venstre således at man atter kommer ned på grusvejen. Denne følges til man kommer frem til krydset lige nord for Teglgårds Hedehus, hvor der drejes til venstre. Man nærmer sig nu jernbanen og kort efter slår vejen et skarpt sving til venstre, men vi følger den blot videre frem til det første vejkryds, hvor vi skal dreje til højre. Ruten går nu mod nord og efter en tids vandring ses en langhøj på venstre hånd. En langhøj er en gravhøj, som kan være bygget direkte som sådan, eller den kan være fremkommet ved sammenbygning af to eller flere rundhøje. Den kan da være af betydelig længde. (Der findes også to langhøje og en rundhøj i den lille lund lige nord for kulbrænderens hus, men det er på privat grund).

Ved næste kryds drejes til venstre. Snart efter går vi forbi kulbrænderens hus, fortsætter frem til Buderupholmvej og går til højre ad denne hen til parkeringspladsen, som ligger på højre hånd. Herfra er der ikke langt ind til Stenstuen, som er en flot stendysse, hvor jordhøjen er bortgravet, således at stensætningen er synlig for det blotte øje. Et skilt i den nordlige ende af parkeringspladsen viser vej. Denne dysse er sammen med Ønskestenen sandsynligvis de ældste fortidsminder, vi møder på denne tur, idet dysserne netop blev anlagt i perioden lige efter at vore forfædre var blevet bofaste.

Har man lyst, kan man på vejen tilbage til Havdalspladsen vælge en kort rundtur i Bjergeskov med start ad vejen lige over for parkeringspladsen. Turen går forbi tre gravhøje, her iblandt de to Svinhøje. Drej til venstre på toppen ved den store sten i vejgaflen, gå forbi Svinhøjene, der ses på venstre hånd og fortsæt igen til venstre ad vejen, der går lige ned til vort udgangspunkt.

Dagens tur kommer således også til at følge det netop beskrevne. Dog med undtagelse af turen ind til Ønskestenen, ligesom vi også undlader at gå hen forbi Svinhøjene, men fortsætter direkte ned til Frederik Weis' proveniensforsøg. Undervejs skal vi dog beriges med nogle flere historier. Først den meget muntre om Blære Else og Kulsvier Soren. Soren, der kom så flot af dage i Blære Elses omsorgsfulde selskab. Men også om Provst Winther, om hvem Frimuth Engelst sagde, at han havde så lange ben, at han kunne skræve hen over tolv husmænd for at komme til at hilse på en gårdmand.

Om Jens Hvass fortæller Helge, hvordan han som en af pionererne i Danmark måtte tåle at blive kanøflet af byens andre drenge, når de råbte efter ham: "Lever, lunge, kattetunge, din beskidte spejderunge!". Jens Hvass nåede dog helt til tops inden for spejderbevægelsen, men paradoksalt nok var det også her, han kom til at lide et af sine få nederlag, idet han under en verdensjamboree i Holland blev sat på plads af en indisk maharaja. De to mænd var i løbet af lejren blevet meget

gode venner, og der blev snakket om både tigerjagter og om skovbrug i Danmark og i Indien. På et tidspunkt spurgte maharajaen: ”Sig mig Jens, *ej*er du de danske skove, eller bestyrer du dem bare?”. (Ak ja, den har sikkert ikke fået for lidt!).

Som nævnt, er vi gået direkte ned til Proveniensforsøgene, og inden vi fortsætter vores vandring, skal vi da lige høre Helge fortælle om formålet med disse. En proveniens er et træ, der optager nogle livsbetingelser efter det sted, hvor det vokser, siger han. Rold Skov-bøgen er en typisk proveniens for Rold Skov. Den opfører sig som den gør – er forkrøblet, bliver aldrig særlig stor og deler sig i mange stammer – netop pga. de jordbundsforhold, der er her samt påvirkningen fra både mennesker og dyr. Det var en forstprofessor ved navn Frederik Weis, der i 1927 lavede disse proveniensforsøg for at man kunne se, hvorledes forskellige bøgearter vokser under samme forhold, idet det for skovbruget selvsagt er af stor betydning at satse på de bedst egnede arter. Her på stedet har især karpaterbøgen vist sig at have nogle gode egenskaber.

Vi fortsætter turen helt ned i Nældedalen. Her går vi straks til venstre og kommer således hen forbi det sted hvor frueskoene vokser lidt oppe ad skråningen. Som bekendt, var det forstassistent Jens Brüel, som i 1884 fandt og registrerede frueskoen her i Rold Skov. Frueskoen har vi set så ofte, men hvem var Jens Brüel? Det har Helge prøvet at finde ud af gennem mange år. Helt tilbage i tiden spurgte han også Jens Hvass, dog uden at få noget ordentligt svar, idet Jens Hvass ikke brød sig om ham. Altså Jens Brüel forstås.

Det har irriteret mig, at jeg ikke kunne finde noget på den mand, siger Helge. Og så bundede det i ren og skær dumhed fra min side. Da der på skiltet her ved frueskoen står plantør, tænkte jeg, så må han jo være botaniker. Så en dag, da vi planlagde disse ture, tænkte jeg, nu *vil* jeg altså finde ud af det. Jeg ringede derfor over til Landbohøjskolen og fik fat i biologerne der, og sagde, at jeg skulle vide noget om denne mand. Der var ingen, der kendte ham. Jeg snakkede med adskillige indtil der var én, der lidt ironisk sagde: ”Jamen, hvorfor ringer du overhovedet til os, var det ikke nemmere at ringe til Dansk Skovforening, når han var plantør?”.

Og det var selvfølgelig rigtigt. Men så søgte jeg på nettet, og fandt en mand, der hed Brüel. Det var en mand på 87 år, som havde en skov nede ved Silkeborg. Jens Brüel havde været hans onkel, så endelig var der én, der kunne fortælle mig om manden, der fandt frueskoene. Han havde som forstkandidat fået til opgave at skulle skrive noget om Bjergeskov, og havde så ved en tilfældighed fundet frueskoen, hvilket var en stor sensation, idet man ikke anede, at den fandtes i Danmark.

Så nu ved jeg en hel del om Hr. Jens Brüel, fortsætter Helge. Han blev født i 1861 og døde i 1952. Han tog forstbrev og jagtbrev og bosatte sig oppe i Thorup fiskerleje her oppe i Nordjylland, hvor han holdt pensionat. Det endte med, at en af pensionærerne, Henriette, giftede sig med ham. Hun var en meget kultiveret kvinde. De fik tre børn, men hun døde allerede i 1920.

Tilbage i 1904 var han blevet forflyttet til Blåbjerg Plantage i nærheden af Varde indtil han fik en slutstilling på Fanø. Her blev han syg, men overlevede pga. en pudsighed. Han tog sin afsked pga. sygdommen pernicios anæmi, hvilket er mangel på røde blodlegemer. Det var et rent tilfælde at han reddede livet, fordi han pludseligt blev syg der på Fanø, mens den stedlige læge varovre på fastlandet. Men Jens Brüels unge søn, som var stud. med., var tilfældigt hjemme, og han var straks klar over hvad der var galt og sørgede for, at faderen fik noget lever at spise. Det retter nemlig på denne sygdom og Jens Brüel blev næsten 91 år gammel. Han tilbragte sine sidste år i Hillerød og i Grib Skov, hvor hans far havde været skovrider.

Da jeg sagde til nevøen, at Jens Hvass havde sagt sådan og sådan om ham, så sagde han: ”Ja, det skal sgu nok være rigtigt, for Brüel`erne og Hvass`erne, de kunne ikke døje hinanden. De ville begge kæfte op, og derfor kunne de ikke li` hinanden, så det skal nok være rigtigt”.

Ja, ja, min gode Helge. Nu ved du meget om Jens Brüel. Det er et meget flot stykke arbejde, du

har lavet, men du kunne jo bare have læst Skov- og Naturstyrelsens folder over Rold Skov. Her står der nemlig *forstkandidat* J. Brüel ved afsnittet om frueskoen.

På den fortsatte vandring gennem Nældedalen fortæller Helge igen en episode med Jens Hvass som den ene deltager.

Jens Hvass var engang kommet kørende her igennem Nældedalen sammen med sin gode ven, kongelig skuespiller Henrik Bentzon og med skovfogedelev Døssing siddende på bagsædet. Det var på en meget varm dag, hvor de skulle her ud fordi Jens Hvass skulle tælle fruesko. Da de kommer kørende ser Jens Hvass, at der står to herrer og hviler sig op ad de store graner alt imens de tørrer sveden af panden. Faktisk ligesom man ser Tuborgmanden.

Jens Hvass kører hen til dem, stikker hånden ud og trykker den ene af dem på bugen og siger: ”Hvem er I?”. Manden svarede: ”Jeg hedder sådan og sådan og jeg er dommer i Nibe, og det er min gode kollega, der hedder sådan og sådan og er dommer i Løgstør”. ”Hvad laver I her?”, spurgte Jens Hvass på sin lidt bryske måde. ”Ja, vi skal ud og se den berømte fruesko”. ”Nå, så er I sgu på rette vej, det er den vej der”, sagde den magtfulde skovrider, hvorefter den ene af de to mænd spurgte: ”Undskyld, er De ikke skovrider Hvass?”. ”Jo, sagde Hvass, det er jeg”. ”Ja, det tænkte jeg nok. Jeg kunne ikke forestille mig, at der var nogen anden, der kunne tillade sig, at tale til folk på den måde”.

(Mon ikke det var et af de tilfælde, hvor Jens Hvass faktisk nød, at der var nogen, der turde sige ham imod?).

Vi er nu nået hen til Ålykke, og hermed er det også blevet tiden for at holde frokostpause. Vejret har været fantastisk flot i hele maj måned, og således også i dag, hvorfor det ikke var et problem for vore 62 deltagere ”at finde sig en plads i solen” og dermed også få lejlighed til at kunne nyde både pause og den medbragte mad.

Snart må vi dog af sted igen, og nu går turen gennem Ålykke helt ud på bakkekammen ned mod Lindene ådal. Vi følger denne mod sydvest og nyder udsigten ud over ådalen alt imens Helge forklarer, hvad vi kan se ovre på dalens modsatte side: Lundehuset, Egelund og Danny Druehylds gamle hus samt Egsbjerggaard oppe på bakken og endelig Gravlev By.

Det varer dog ikke længe før vi er fremme ved ’møllen’ oven for Lille Blåkilde. Jeg siger ikke noget når vi kommer ned til kilden, men gør det her oppe, fordi det er svært for alle at høre det, siger Helge. Vi har tre slags kilder: Bassinkilder, sumpkilder og strømkilder. Bassinkilder er sådan en som Store Blåkilde syd for skoven. Sumpkilder er nogen, der kommer op mange steder i et sumpet område og samles i et væld som f.eks. Ravnkilde. Så er der strømkilder, som er den fornemste slags. Selvom der er i tusindvis af kilder i Rold Skov, så er der kun én strømkilde, og det er netop Lille Blåkilde. Det er den fineste slags. Det er den, der kommer direkte ud af kalkbjerget. Det skal dog siges, at Lille Blåkilde ikke kun er en strømkilde, men også en bassinkilde med masser af små kildevæld. Når I kommer ned til kilden, kan I ligefrem se, hvorledes sandet hvirvles op i bunden af dem. (Der findes dog også en fjerde slags kilde i Rold Skov, nemlig Springkilden ovre i Rold Vesterskov, men den er ikke ægte. I virkeligheden er den en artesisk brønd, hvor man har fået vandet til at springe, ved blot at slå et rør ned i jorden, pa).

Man mener, at vandet løber ca. 500 meter nede. Det kan man måle på at det har optaget en lille smule termisk varme, idet det er varmere end grundvandet. Det varer 50 år fra det falder som regn, indtil det kommer ud af kilden, så der er ikke noget at sige til, at det er pinligt rent, efter at have ’levet’ i kalken i så mange år. Årsagen til at vi har så mange kilder her i Rold Skov, er, at Rold Skov er så kuperet. Bakkemassivernes vægt trykker på kalken, som jo er meget porøs, og derved presses vandet op.

Efter denne gode forklaring, skal vi naturligvis ned og se på alle herlighederne, nyde den smukke natur og drikke et glas af det klare kildevand. Vi fortsætter herefter turen nede i ådalen, hvor den

snart efter går hen over 'skibakken' og videre ind langs den meget smukke hulvej i Slettingen. Herfra går det langs den 'mystiske' stenrække direkte op i den del af skoven, der bærer det vel nok lidt ukendte navn, Ottilielund. Da vi hidtil ikke har været klar over, hvem der egentlig har lagt navn til denne skovpart, har Helge uddelegeret opgaven med at finde ud af det – forklaringen kommer her:

Ottilielund i den nordvestligste del af Nørreskoven er efter al sandsynlighed navngivet af Baron, Christian Frideric Juel-Rysensteen til Lundbæk (1779-1842) som en hyldest til sin hustru, Ottilia Christine Becher. Det har jo forholdt sig sådan, at Rold Skov tilbage i tiden udelukkende var ejet af godserne. Ud over de nuværende, Lindenberg, Willestrup og Nørlund, var det også Lundbæk Buderupholm, Restrup, Kyø og hvad de ellers hedder alle sammen.

Efter baronens død i 1842 overtog sønnen, Friherre, Baron, Niels Juel-Rysensteen, Lundbæk, og dermed også, blandt flere andre skovparter, Lundbæk Nørskov. Han var i 1836 blevet gift med Philipine Kjær, og året efter fødtes en datter, som blev navngivet Ottilia efter sin farmor. Vi ved ikke hvornår farmoderen døde, men navnet levede i hvert fald videre. Både gennem den lille pige, men også i det stykke af Rold Skov, som endnu i dag er anført som Ottilielund på visse skovkort.

Ifølge folketællingerne 1845 og 1855 havde Niels Juul-Rysensteen og hans hustru, Philipine Kier, ud over Ottilia, 3 sønner og 2 døtre, men det er sikkert Ottilia, som har været yndlings-datteren. Ottilia var født ca. 1837, og noget kunne tyde på, at hun forblev ugift, idet hun stadig bar sit fødenavn – baronesse Ottilia Juul-Rysensteen, da hun i 1910 skænkede en stor lysekroner til Bislev Kirke.

Da det efterhånden var blevet mindre attraktivt og urentabelt for godserne at eje disse fjerntliggende skovarealer, og da Staten gerne ville komplettere skoven, efter at have overtaget Buderupholm i 1826, solgte baronen de lundbækske skove til Statsskoven den 27. november 1845. Forinden havde han, sammen med forstråd Hansen, overførster Jessen og en kongelig landmåler gennemvandet alle de mange spredte, skovområder, som tilhørte Lundbæk. Noget af en vandring, som det da også tog to dage at gennemføre.

For mange mennesker er Rold Skov bare Rold Skov. Men de, som kender skoven lidt bedre ved godt, at den stadig er delt op på flere ejerskaber, og at de forskellige områder har hver deres egne navne. Således også det lille område Ottilielund i Nørreskoven. Den navnkundige skovrider Jens Hvass udgav i 1959 "Skovriderens travebog – 6 ture gennem Danmarks største skov". Her ses Ottilielund netop anført på side 10.

Efter denne sidste historie fortsættes turen op forbi Langerumhus og de to gravhøje til vi når ud til Kirkevejen. Her drejer vi til højre men snart efter skal vi igen til venstre for at komme hen forbi Vedstedskovhus, hvorfra der jo kun er et ganske kort stykke vej ned til vore biler. Ligesom det var tilfældet på årets første tur, blev denne også bare *lidt* anstrengende. Ikke fordi den var så meget længere end normalt, 11,1 km., men lige så meget fordi det også i denne del af skoven går meget op og ned i bakke-dal. – Men kaffen smager godt bagefter.

Tur 4.

Som det *kan* ske en gang imellem, kom turen den 15. juni ej heller til at forløbe helt efter planen, idet fmd. måtte klare at lede både starten og slutningen på denne vores sidste forårstur i 2008, mens Helge på grund af nogle ondartede rygmerter, blot mødtes med os i inde i Skovhaven for at

fortælle om 'Den gamle Skovrider' og nogle af de mange plantearter han i sin tid lod plante der. Om denne tur havde Helge forlods skrevet:

I DEN GAMLE SKOVRIDERS FODSPOR TIL FORSTRÅDENS GRAN

Skoven er fuld af spændende attraktioner, som Jens Hvass har skabt. Den mest vægtige er uden tvivl Den jyske Skovhave, og i Skovhaven vil vi mindes den gamle skovrider. Det pudsige er imidlertid, at Skovhaven ikke er nævnt med et ord i hans travetursbog "6 ture gennem Danmarks største skov". Men det er ikke så underligt, for Skovhaven blev først åbnet i 1970. Dagens tur er i det område, som Jens Hvass kendte bedst og holdt allermest af, nemlig området omkring skovridergården Mosskovgaard, Jamborettepladsen, Mossø og Store Økssø. Her er der mange historier at fortælle om Kongen af Rold, og der er god tid til det, for turen er afkortet i forhold til den af Jens Hvass beskrevne. Et af turens højdepunkter er den nyanlagte Store Økssø Mose, til hvilken skovrideren havde et noget anstrengt forhold. Den historie fortalte han i en tale ved en fest på Rold Storkro. Og kroen lå jo hans hjerte nært, for det var ham, der havde bestemt, hvor den skulle ligge.

Mødestedet var denne gang sat i Grøndalen, hvorfra vi straks indleder turen med at gå det korte stykke vej hen til Hedekrogen. Og da vi har nye deltagere med på turen, skal vi naturligvis høre om Hede Knuds meritter, og om konen, der 'pest' i hans træsko.

Vi fortsætter forbi Tøtteruphus, men stopper dog snart op for at høre lidt om de forskellige skovfogeder, der har boet her gennem tiderne. Herunder om den gang, da skovfoged Kresten Møller Larsens kone fyrede med krudt.

Det næste stop sker lige efter vi har rundet Bregnesøen. Det var her vi havde placeret vores flotte juletræ inde mellem cypresserne da vi holdt 10 års jubilæum i 1997. Hvor utroligt det end lyder, havde vi selv måttet medbringe et grantræ her midt inde i Rold Skov. Årsagen var dog den enkle, at vi her havde kunnet få strøm fra det nærliggende Bregnesøhus, mens beplantningen, som sagt, kun består af ene cypresser.

Turen går nu mod øst gennem tunnelen under banen. Her var det egentlig meningen, at vi straks ville have drejet til højre for at følge banelinien ned til Skovhaven. Men da vejret heller ikke den dag artede sig helt efter vores hoved, men ind imellem gav nogle kraftige byger fra sig, gik vi helt ud til Møldrupsvejen for at undgå, at det lange græs gjorde os ekstra våde.

Med et ganske kort tidsinterval mødtes vi så med Pernille, Helge og deres hund, Freja ved lågen ind til Skovhaven. Straks efter, at vi er kommet indenfor, fortæller Helge om tilblivelsen af denne helt specielle del af Rold Skov.

Det var den 21. august 1970 om formiddagen, at skovdirektør Frølund klippede en kaprifolie-ranke over, og så var Skovhaven åbnet. Samme eftermiddag blev der klippet en anden ranke over oppe på toppen af Høje Odde, og så var Skovtårnet åbnet, siger han. Det var vel nok Jens Hvass' sidste gode gerning for de besøgende i Rold Skov. Det var ret imponerende, at det overhovedet kunne lade sig gøre, fordi man den gang var meget nøjeregnende inden for Statsskovbruget – man måtte ikke bruge for mange penge. Men Jens Hvass havde altså fundet ud af at lave det, som han kaldte "Den Jyske Skovhave", uden at spørge om lov. Årsagen var, at der stod nogle meget store træer her nord for Skovridergården, som gav ham idéen til at det område kunne man udvide på en eller anden måde.

Da skovdirektør Frølund holdt tale ved åbningen, sagde han. "Jeg har aldrig fået en henvendelse om at Jens Hvass måtte gøre det her. Men et eller andet sagde mig, at han havde noget undervejs, og jeg synes, at det er så positivt, så jeg vil ikke bebrejde ham for det".

Jens Hvass` idé var, at lave et sted, hvor man kunne se alle de oprindelige træer i Danmark, i alt omkring 45. Hertil kom cirka 100 fremmede og mere eksotiske træarter. Som hovedindgang til Skovhaven lavede Jens Hvass en japansk portal af douglasgraner, fordi han syntes, at japanerne har så megen agtelse for skovens træer, at de skulle hyldes på den måde.

Lidt længere inde i Skovhaven stopper vi igen op ved en parcel med nogle små, uanseelige træer. Og dog bærer de det pompøse navn, Mammuttræer. Det er samme slags som dem, der står ovre i Californien, hvor den største er general Sherman, siger Helge. Hvis jeg husker ret, så har den 1.500 m³ træ i sig. Det er verdens største træ hvad rumindhold angår. Ikke det tykkeste, ikke det højeste, men det, der har mest træ i sig. I bedste fald kan mammuttræet blive helt op til 80 meter højt. Det er disse træer, man visse steder har savet ud, så man kan køre igennem dem. Hvis man skal se, hvor stort er mammuttræ kan blive i Danmark, skal man tage over på Langesø Gods på Fyn, hvor der uden for skovridergården netop står et mammuttræ.

Jeg har desværre aldrig set general Sherman, selvom jeg flere gange har været i Californien. Men så har jeg set så mange andre spændende træer, slutter Helge. F.eks. oliventræerne i Getsemane Have og sydbøgen i Ildlandet i den sydlige del af Sydamerika.

Vi stopper næste gang ved nogle amerikanske rødeg, hvor Helge starter med at sige: Da jeg første gang så Den Jyske Skovhave, syntes jeg ikke, at den var noget særligt. Og det var den jo heller ikke, for alle træerne var jo lige blevet plantet – dog med undtagelse af de gamle, der dannede grundlag for at lave haven – så det så meget ungt ud alt sammen. Men det har jo ændret sig meget i løbet af de næsten 40 år, hvor træerne er vokset til, og med en stor højdeforskel, alt efter hvilken art, det er. Jeg synes nu, at Skovhaven er blevet et prægtigt sted.

De træer, der står her er amerikanske rødeg, fortsætter han, og omtaler i den forbindelse igen Jens Hvass. Han har gjort så utroligt meget godt for denne skov. Da jeg kom hertil, var der blevet lagt egeplanker ud over alle de cirka 40 afvandingsgrøfter, der gik ned til Store Økssø. Han lavede asfaltvejen fra Møldrupvejen og ind til holdepladsen ved Mosskov Pavillonen. Han lavede Bålpladsen oppe i Urskoven. Han lavede Skovtårnet og Den Jyske Skovhave her. Han lavede Ravnkildestien, Hvass Sø med sjældne træer rundt om, Rasmussens Sti, som dog ikke eksisterer mere, Jamborettepladsen for spejderne, og sådan kan man blive ved.

Til slut nævner Helge Trolde-skoven, der står endnu trods alle forudsigelser. Årsagen er, at Jens Hvass netop plantede sådan nogle amerikanske rødeg mod sydvest for at beskytte de cirka 300 år gamle bøgetræer mod vind og vejr. Rødeg vokser meget hurtigt, og de står der stadig og værner om Trolde-skoven. Så det er helt sikkert fordi Jens Hvass plantede disse rødeg, at Trolde-skoven har klaret sig så godt som den har.

På den videre vandring stopper vi kort op ved en gruppe kæmpegraner. Douglasgranen var jo Jens Hvass` yndlingstræ. Disse her er et af mine yndlingstræer – træarten kæmpegran. Ikke fordi de er store, men selve arten hedder kæmpegran. De har en vidunderlig duft, hvis man trykker de blærer ud, der sidder på stammen. Kom lidt på lometørklædet, siger Helge, så har man duften af skov i flere dage.

Ved en parcel med nogle helt specielle bøge med bitte små blade, siger Helge. Jeg fortalte før, at jeg tog ned til Ildlandet i Sydamerika. Og det var virkelig et stort øjeblik for mig, da jeg for første gang så sydbøg. Det er selvfølgelig en lang tur at tage for at få lov til at se sydbøg, men jeg syntes, at det var det værd. Så gik Pernille og jeg her sidste år med hunden og kom også her forbi. Jeg stod og undrede mig lidt over dette træ, som i foråret har en masse hvide blomster og dufter så dejligt. Kiggede godt på det – hvad var nu det for én? – Jeg havde altså ikke behøvet at tage så langt væk, for dette er antarktisk sydbøg, der altså også vokser fint her i Skovhaven.

Vi er nu nået frem til et andet område med nogle meget store graner, der gav Jens Hvass idéen til at lave Skovhaven, og som så kunne pynte mellem alt det nye. Det er efterhånden blevet til nogle

meget flotte træer, siger Helge. Men I skal også høre lidt om et andet af havens specielle træer, nemlig tørstetræet. Jeg genfortæller efter Jens Hvass.

Tørstetræet vokser mest i moser fordi det skal have meget vand. Det forholder sig således, at Jens Hvass under krigen sendte sine skovløbere ud i moserne for at fælde tørstetræer. Man tog så barken af træerne og tørrede og pulveriserede veddet, hvorefter det blev sendt over til Hærens Krudtværk i Frederiksværk, fordi tørstetræets ved i form af trækul indgår som en væsentlig del i fremstillingen af sortkrudt. Barken anvendes derimod i medicinalindustrien, hvor også den bliver tørret og siden solgt på apoteket som afføringsmiddel under navnet ”Frangulabark”. Det syntes Jens Hvass var lidt muntert. Sortkrudt indvendigt og afføringsmiddel udvendigt. Så derfor kaldte han det træet med dobbelt knaldeffekt.

Vores næste mål er den kæmpestore grandis nede ved banelinien. Men vi stopper dog lige op ved parcellen med de meget specielle svinebørstefyr, også kaldet børstekoglefyr. Eller rettere sagt, parcellen hvor disse træer stod. Der er ingen tvivl om, at det var den fornemste bevoksning her i skoven, siger Helge. De har ikke kunnet klare sig – desværre, og det er der ikke noget at sige til, for de plejer at vokse oppe i et par tusind meters højde.

Det var tilbage i 1950'erne, at en forstprofessor var oppe i Rocky Mountains i Amerika, hvor han så nogle meget store træer. Ikke særligt høje, men meget brede. Han undrede sig over hvor gamle de mon kunne være, hvorfor han lavede en boreprøve for at tælle årringene. Da det første træ, han borede i, viste sig at være 5.000 år gammelt, blev han klar over, at her var der noget spændende. Han lavede derfor nogle flere boreprøver, og det viste sig da, at det ældste træ i Rocky Mountains var hele 7.000 år gammelt, og dermed havde man fundet det ældst levende træ på jorden.

Man forsøgte så at få dem til at gro her, og det gik egentlig fint i en årrække, men så gik det altså heller ikke mere, hvorfor man har fældet de fleste af dem. Kun en enkelt står tilbage, men nu kan den så heller ikke mere, og så er dette forsøg desværre overstået.

Nu skal vi hen og se på vores største træ, slutter Helge sin fortælling, hvorfor vi nu går ned til den før nævnte store grandis. Ja, det er så den største af de træer, der blev plantet af skovrider Hintz, som var her fra 1886 til 1902. Han kunne ikke lide sin overordnede. Overførsteren, der havde sin bolig nede i Århus. Nu har han bolig i Rold Skov, filosoferer Helge, fordi vores skovrider, han er blevet overskovrider. Det kalder man ham ikke, men man har tre skovridere i Jylland, der er mere end alle de andre skovridere er, og han er en af dem. Og hvor der før var en sekretær på skovridergården, så er der i dag 40 ansatte på kontoret. Til gengæld er der ikke så mange af de ansatte ude i skoven mere.

Vi vender tilbage til den godt 100 år gamle grandis, som ifølge skovfolket skal være det største træ i Danmark hvad rumindhold angår. Træet, som er 43,5 meter højt, har et rumindhold på hele 32,36 m³ for at være helt nøjagtig. Men prøv så at sammenligne med general Sherman, som har et rumindhold på 1.500 m³, siger Helge. På sit naturlige voksestedovre i det nordvestlige Amerika, kan et sådant træ blive tre gange så stort. Men hvis vi kommer her igen om atter 100 år, så er denne nok også blevet både højere og bredere.

Som sagt, fortsætter Helge. Skovrider Hintz, som var en munter mand, kunne ikke li' overførster Jessen nede i Århus. Og når han kom på inspektion her oppe i Rold Skov, turde Hintz ikke vise ham de træer, som han havde ladet plante af frø fra USA. Vi får så historien om hvordan Hintz lod træerne grave op og gemt væk under inspektionen, og da de blev for store til det, hvordan han lod pigen komme løbende forpustet hjemme fra skovridergården og sige, at nu var frokosten med tilhørende brændevin klar. Så overførster Jessen så aldrig de træer, og det kan vi jo være glade for i dag, slutter Helge sine fortællinger for denne gang.

Vi siger tak til Helge fordi han, trods egne gebrækkeligheder, ikke svigtede Rold Skovs Venner. Så pænt farvel til Pernille og Helge, for nu er det blevet tid for at holde frokost. Vi gør det inden

vi forlader Skovhaven, af to årsager. For det første fordi, det er et dejligt sted at være, men også fordi, nu skinner solen.

Den fortsatte tur går ud gennem den sydlige låge helt nede ved jernbanen, hvorved vi kommer ud i det hjørne af Rold Skov, der bærer navnet Poul Lorenzens Lund. Som Helge så ofte har fortalt, var Poul Lorenzen skovrider i tiden lige op til sidste verdenskrig, men måtte nødtvunget overtage jobbet som skovdirektør, fordi man ønskede en ”diplomat” til at forhandle med tyskerne.

Straks vi er kommet ud på sydsiden af den lille lund, ses en mangestammet bøg. Et af skovens navnkundige træer, kaldet Mosskovbøgen, til tider også Laust Christensens Bøg. I begyndelsen af 1800-tallet lå der her i Mosskov tre gårde. Den ene af disse gårde, som tilhørte en mand ved navn Laust Christensen, lå netop her ved denne bøg. Alle tre gårde blev opkøbt af den legendariske skovrider, Forstråd Hansen, som så gjorde den øverste af dem til skovridergård. Men bøgen her har altså bevaret sit navn efter den tidligere ejer. Alt dette lader vi dog ØP fortælle om, for det er sådan, at hans kone, Else, er efterkommer af Laust Christensen. Og det er Helges kone, Pernille, i øvrigt også, så engang imellem kalder vi den Pernillebøgen.

Den fortsatte tur går gennem tunnelen over til vestsiden af jernbanelinien netop på det sted, hvor engelske ingeniører i sin tid opførte de to huse, Mosskovhus og Arnebakkehus, i forbindelse med anlæggelsen af banestrækningen fra Randers til Aalborg. Arnebakkehus har naturligvis fået navn efter den nærliggende Arnebakke. Et navn, der i øvrigt intet har noget som helst med en arne eller en mand ved navn Arne at gøre, men blot er en fordrejning af det oprindelige navn, Agerbakken. Et navn, som fortæller os, at området her omkring oprindeligt var egeskov.

Vi går lidt videre ad grusvejen mod syd, men drejer dog snart ned over ”festpladsen”, hvor der bl.a. holdes Sankt Hans fest med bål ude på Store Økssø. Herfra følger vi søen med uret rundt, således at vi kan betragte arbejdet med at bringe de gamle mosearealer tilbage til deres oprindelige tilstand.

Da vi er nået hele vejen rundt til et andet af skovens navnkundige træer, kaldet ”Det Gamleste Træ”, er der så lejlighed til at fortælle om dette. Men også til at gøre opmærksom på hvordan vi på turen rundt har set naturen arte sig gennem de forskellige udviklingstrin, før den forhåbentlig igen bliver til mose. Vi har både set de nyfældede arealer, nogle som allerede er blevet grønne og atter andre hvor birken er ved at tiltage sig alt for meget magt.

Hermed var dagens tur ved at være til ende. Der var nu blot tilbage at gå op langs hegnet ind til Økssøhus og herfra videre forbi Hedekrogen tilbage til Grøndalen. Og selvfølgelig, som en sidste påmindelse om at det er naturen, der bestemmer – så vendte regnen tilbage. Intet kunne dog tage fra os, at vi havde haft en dejlig tur. Den strakte sig over omtrent 7½ km., og hvis man skal give den en karakteristik, må betegnelsen vist være: En klassisk Rold Skov tur. – *God sommerferie, vi ses igen den 14. september med start fra Rold Storkro.*

Turlederen fylder 70 år

Selvom Rold Skov vennerne således har holdt sommerpause, er der alligevel sket noget særdeles væsentligt, idet statsskovrider Bendt Egede Andersen, efter opfordring fra Rold Skovs Venner, har besluttet at hædre Helge ved at betitle en stor douglasgran på 35 meter med navnet ”Helge Qvistorff’s gran”. På Helges 70 års dag fik han overrakt et fint indrammet dokument, hvor Skov- og Naturstyrelsen takker ham for det store formidlingsarbejde han har gjort for de danske skove i almindelighed og for Rold Skov i særdeleshed. Skovrideren sammenligner træet med Forstrådens gran og forpligter sig til at værne om det så længe naturen tillader det. Det står inde i skovparten Mørkeskov, og afsløringen vil komme til at finde sted på vores ordinære tur den 19. oktober. Det bliver en spændende dag, men først skal vi dog starte sæsonen med en septembertur.

Tur 5.

Efter en lang, men altså også begivenhedsrig sommerpause, var det dejligt at mødes med Rold Skov vennerne igen til en tur den 14. september. Om ikke dem alle, så dog 87 personer, som atter en gang ville med ud at trave 'I den gamle skovriders fodspor'. Om dette skrev Helge:

I DEN GAMLE SKOVRIDERS FODSPOR TIL EN EVENTYRLIG KILDE

Dette er en vandring i Rebild Bakker, men det er endnu mere en kildevandring. Gennem Vælderskoven går turen til krybskytten Lars Kjærs Hus og til Kousbækken. Her vil Qvistorff måske vise en lille kilde til dem, der har gummistøvler på eller går med bare tæer. Den er kun kendt af få, men den er så fascinerende. Vi ser også Kousbækken, Nordeuropas tredje mest vandrige kilde. Nu går turen gennem Rebild Bakker, hvor vi hører den barokke historie om en konge, der ikke nåede at komme til rebildfest.

Vi skal høre noget om Rebilds flere tusindårige historie, inden vi går i Jens Hvass' fodspor ad Ravnkildestien – endnu en af de attraktioner, som Jens Hvass først og fremmest skabte for Rold Storkros gæster. Dybt nede for foden af stien ligger den herlige Ravnkilde. Den gamle skovrider kaldte den "eventyrlig"!

I Jens Hvass' travebog er denne tur kun på 6 kilometer, og det rækker ikke til for os, så vi fortsætter nordpå langs Lindenberg Ådal, indtil vi tager broen over åen og går tilbage til bilerne på den anden side af dalen.

Fra parkeringspladsen ved Rold Storkro indleder Helge denne tur ved at gå op ad Promillevejen og senere ned ad Skidenpyt. Undervejs fortæller han historien om hvordan Jens Hvass fik dette stykke vej, som faktisk er en gammel hærvej, udvidet, så han kunne køre her, fra skovridergården til storkroen, uden at komme ud på den offentlige landevej.

Vi fortsætter lige et lille stykke vej op mod Høje Odde, fordi Helge vil vise os en ny og meget flot bålplads med tilhørende madpakkehus. Herligt at Skov- og Naturstyrelsen efterhånden gør rigtig meget for at skovens gæster kan føle sig godt tilpas overalt i vore skove.

Turen går dog straks tilbage for at komme ned til hulvejen, som vi krydser for at komme over til den ejendom, der ligger umiddelbart ved Kovrsbækken. Her har ejeren, Niels Jørgen, og hans kone besluttet sig for at lave et ridecenter. Niels Jørgen fortæller, at ud over at have sine egne heste, har han også indledt et samarbejde med Vandrerhjemmet og Rold Storkro, således at folk kan få deres heste opstaldet og tilset natten over, ligesom der også samarbejdes med de to steder om en rabatordning. Der er mange fine heste her, men det vil jeg overlade til fru en at fortælle om, siger Helge, idet Pernille også har en af sine heste opstaldet her for et længere stykke tid. Og det må Pernille jo så gøre.

Vi går tilbage til hulvejen og følger denne det korte stykke vej hen til østsiden af Kovrsbækken, således at vi kan komme ind til en lidt upåagtet men spændende kilde, som Helge har opdaget og gerne vil vise os. Man kan på sin vis godt kalde den en "mini-blåkilde", idet vandet vælder op i sådan en fart, at sandet pulserer på samme måde som i Store Blåkilde. Helt utroligt, at der findes en så spændende kilde lige for foden af Rebild Bakker, som er næsten ukendt. Til gengæld er det sikkert bakkemassivets vægt, der presser vandet op.

For tredje gang krydser vi igen hulvejen og går nu op til Lars Kjærs hus. Også ved den nordlige side af Rebild Bakker er der en masse små kilder, der løber ind i Kovrsbækken. Den tidligere skovrider, Poul Lorenzen, har beskrevet disse kilder, og kalder dem "Marivæld". Den eneste forklaring, jeg kan finde på det, er, at han sikkert har opkaldt dem efter Lars Kjærs kone, Marie,

siger Helge. Når han ikke kalder dem Marievæld, men Marivæld, så tror jeg, at det er fordi Lars på sit himmerlandske mål ikke sagde Marie, men bare Mari.

Helge gør sluttelig opmærksom på, at Rebild Bakker er opdelt i plateauer. Disse viser de faktiske udviklingstrin, som området har gennemgået siden istiden. Rebild Bakker er som bekendt falske bakker, som er opstået ved at smeltevand har skyllet materiale ned i dalen. Man kan så gennem disse plateauer se, hvor højt vandspejlet har stået i givne perioder gennem den lange årrække, der er gået med at ændre området til det smukke landskab, vi kender i dag.

Turen fortsætter nu op gennem Rebild Nordre Bakker umiddelbart oven for hulvejen. Omtrent helt oppe standser Helge og udpeger det sted, hvor Hørgdalshuset lå indtil kort efter krigen. Det var bygget af dansk-amerikaneren, Max Henius, der som bekendt også var den mand, som stod bag købet af Rebild Bakker. På et tidspunkt blev Hørgdalshuset, som vistnok det allerførste i Danmark, skåret midt over og trukket fra hinanden, således at man kunne bygge et stykke til inde i midten. Det kunne sagtens lade sig gøre, for sådan gjorde man i Amerika, sagde Max Henius. Under krigen blev huset indrettet til brug for flygtninge, hvorved det desværre blev meget hærgnet. Og da Max Henius, som var død tilbage i 1935, testamentarisk havde bestemt, at det skulle rives ned, når der ikke længere var nogen fra familierne Henius eller Brüel, der ville benytte det, skete dette altså kort efter at flygtningene var borte.

Helt til tops i bakkerne er vi så klar til at tage turen den modsatte vej, men denne gang ned ad Ravnkildestien. Også for anlæggelsen af denne sti kan vi takke en eneste mand, nemlig den gamle skovrider Jens Hvass, siger Helge, hvorefter han læser nogle betragtninger, Jens Hvass gjorde sig om det at få folk ud i skoven. De skulle ikke bare komme kørende i bil, sætte sig ved et veldækket bord og lade madpapiret ligge. Nej, de skulle ud at gå. Besværet må ikke tages fra mennesket, hvis det skal udvikle sig sundt og godt, mente Jens Hvass.

Jens Hvass fik idéen til Ravnkildestien da Rold Storkro åbnede, fortsætter Helge. Han ville gerne gøre noget godt for gæsterne ved at lave en natursti. Men hvad ville kromanden på Rebildhus, Frimuth Engelst sige til det? Den salomoniske løsning var selvfølgelig at lave en sti, som gik fra Rebild i den ene ende, og til Ravnkilde i nærheden af Storkroen i den anden.

Ved indvielsen af Ravnkildestien i 1958 lod Jens Hvass gæsterne gå den lange og seje vej *op* ad stien. Det har jeg ikke turdet gøre med jer, så nu går vi den anden vej, siger Helge, og det gør vi så. Undervejs gør Helge opmærksom på hvorledes bøgeskoven mere og mere ændrer sig til at blive "troldeskov". Og da vi er så langt fremme, at vi kan se ned i ådalen, får vi et godt overblik over hvordan man er i gang med at lægge Lindborg Å tilbage i sine gamle snoninger, efter at den var blevet rettet ud i slutningen af 1800-tallet.

Helge omtaler også travetursbogen "Min yndlingstur i Rold Skov", som er skrevet af 15 forskellige bidragsydere. Her iblandt heksen Dannie Druehyld, hvis tur bl.a. går her langs Ravnkildestien. Dannie og Helge var forlods ude at gå turen igennem, så hun kunne indtale sin beskrivelse på diktafonen, og pludselig sagde hun, mens de sad her på stien: "Denne her skov er meget mere troldeskov end den rigtige Troldeskov. Men I skal passe på, når I går her, se jer godt for, for lige pludselig kan der godt falde et træ". Og i samme øjeblik hun sagde det, så faldt der et træ. Vi så det ikke direkte, men pludselig lød der et ordentligt brag oppe bag ved. – Hun er jo nok ikke helt uden evner, den gode Dannie Druehyld. red.

Helt nede ved Ravnkilde nævner Helge lige for eventuelle nye deltagere, at den er en sumpkilde som består af en masse små kilder, og at den løber ud i Lindborg Å, samt at der her endnu kan findes istidsrelikter i form af både planter og insekter. Men det han egentlig vil fortælle, er historien om nogle tidligere beboere henne på Bundgården og den ret store sten, som ligger midt ude i kilden. Manden havde en hvid kop stående bag den omtalte sten og gik hver dag her hen for at drikke en kop vand i troen på, at det var helsebringende. Hans kone ville dog ikke vide af dette

tøjeri. Noget sådant ville hun ikke tro på, hvorimod han selv troede på, at det kunne give ham et godt og langt liv. Det gjorde det også, han blev 54 og hun blev 92 år, slutter Helge med et grin på læben.

Mens vi står her ved kilden, passerer vi pludselig af en lang række ryttere på især islandske heste. Det er netop folk fra den omtalte rideskole, som er ude at røre på sig. Blandt de efterhånden rigtig mange aktiviteter i Rold Skov, kan man altså også trave uden at skal foregå på egne ben. Noget som dog ikke gælder for Rold Skovs Venner. For vores vedkommende går turen altså bare videre på *apostlenes* heste, men dog kun et kort stykke vej inden det næste stop.

Lige neden for Ørnebjerg fortæller Helge om den gamle kunstnerkoloni, som var placeret på den banke, der ligesom skyder sig lidt ud i engen. Som før fortalt, var det den næste generation af kunstnere efter de gamle skagensmalere, som syntes, at man også skulle have en kunstnerkoloni her nede. Kolonien bestod dog kun i en kort årrække, hvorpå den velhavende maler, Hans Nikolaj Hansen, købte både huset og det bagved liggende Ørnebjerg. Her oppe byggede han en stor villa, hvorefter huset fra den gamle koloni blev revet ned. I dag er det således kun banken, der ligger som et tavst vidne om en spændende, omend kort parentes i Rold Skovs historie.

Vejen fortsætter vesten om Bundgård og snart efter forbi den høje bakke, kaldet Sibjerg. Helge beder her folk lægge mærke til helt specielle bøge, som står med stammen helt ude mod vest og som har en mægtig krone, som rækker langt op ad bakken uden overhovedet at røre jorden.

Fantastisk at træet kan klare det, når man tager i betragtning hvor meget en sådan kæmpekrone vejer med fuldt bladhang, eller med et stort snetryk om vinteren.

Snart efter kommer vi dog til skovs igen, idet vi følger det nordvestlige skovbryn i den del af Nørreskoven, der hedder Slettingen, og kommer hermed også til at gå langs en af Rold Skovs smukkeste hulveje. Den ligger i en fordybning i terrænet og er så stor, at man kan gå forbi uden overhovedet at tænke på, at den er menneskeskabt. Ude i engen ses den komfortable træbro, der er en del af vandreruten rundt om Gravlev Sø området. Men den skal vi ikke gå over, i hvert fald ikke lige nu, for først skal vi da lige hen og se til blåkilden.

Om det var synet af alle de mange Rold Skov venner, der gjorde det, vides ikke, men det tog ikke lang tid for en gruppe mennesker, der var på kanotur her ved Lille Blåkilde, at få deres både i vandet og fortsætte deres tur videre op ad åen. Ligesom det var tilfældet henne ved Ravnkilde, nævner Helge også her hvilke forhold, der er rådende ved Rold Skovs kilder. Det varer 50 år fra regnen falder til vandet kommer ud af kilderne. Temperaturen er stort set altid 7°, hvilket er lidt varmere end grundvandet. Man kan heraf udlede, at det kommer så dybt nede fra undergrunden, at det har optaget termisk varme. Det er ét stort integreret system for hele Rold Skov. Der er kun et eneste vandløb på de 80 km², Rold Skov dækker. Normalt ville der være masser af bække og grøfter, men her er der stort set kun Lindenberg Å fordi alt vandet ellers kommer ud af kilderne. Vandmængden er meget konstant. Har der været et år med meget eller lidt regn, viser det sig ikke i kilderne næste år netop fordi det er ét stort system nede i undergrunden.

Vi skal gå tilbage og over broen der henne, slutter Helge sin udredning af kildernes ”anatomi”. (Kan man sige, at dette var førstehåndsviden, hentet direkte ved kilden, eller –)? Vi skal dog ikke bare gå tilbage og over broen, men vi skal også *være* på broen, for det er her vi skal holde frokost. Faktisk en god idé, for det var ikke så ringe at kunne sidde her i et dejligt sensommervejr og bare nyde naturen, alt imens åens klare vand sagte gled forbi nedenunder os.

Den fortsatte tur går nu gennem et dejligt stykke egeskov ovre på ’Lundehussiden’ af Lindenberg Å, men snart efter drejer stien brat til venstre i retning af Gravlev By. Vi passerer derved to ejendomme. Først et flot renoveret hus og senere resterne af en ruin. Helge stopper op ved ruinen en sidste gang på denne tur og siger: Indtil for få år siden var huset her indrettet som et gammelt ’Himmerlandhus’. Jeg kan huske, da det endnu stod her med stråtag og det hele, men det var ikke

særlig velplejet. Det var her heksen Dannie Druehyld boede da hun kom her til egnen sammen med sin datter. Hun havde forladt universitetsmiljøet i København, som hun fandt alt for arrogant. Hun tog så herover og boede meget spartansk inde i det fugtige hus, som der altså nu heller ikke er ret meget tilbage af.

Helge nævner også lige Sibjerg, som vi nu kan se ovre på den anden side af ådalen. Den gamle kromand på Rebildhus, Frimuth Engelst, havde altid undret sig over dette navn, men da Peter Ørnebjerg en dag omtalte vejen, der går ned til Bundgård som *Simon*, blev Frimuth klar over, at der var en forbindelse til Sibjerg, og spurgte ham, hvorfor han sagde *Simon*. Jo, svarede Peter Ørnebjerg, det betyder da sømund og søbjerget. Det var altså simpelthen navne fra den gang Gravlev Sø var meget større og gik helt ind under bakkedraget.

Da det er sidste stop i dag, beder Helge folk lægge mærke til Gravlev Kilde på den videre tur, ligesom han også anbefaler, at man en dag besøger Gravlev kirkegård for at se billedhuggeren Anders Bundgårds gravsted. Hans egenhændige, smukke granitfigur, Hedepigen, er placeret på gravstenen, der vender således, at hun 'kigger' lige nøjagtigt over til Ravnkilden.

Sluttelig fortæller Helge på opfordring historien om den gang maleren Søren Josva blev bedt om at male en bondemands far, som havde været død i 10 år. Men da der ikke fandtes et fotografi af faderen, måtte sønnen i stedet beskrive sin far så godt han kunne. Da Josva et par uger senere kom med billedet, tog det lang tid om at få det pakket ud, papiret lagt sammen og sejlgarnet rullet op, men endelig tog sønnen billedet med ordene: "Å Gud, hvor har han dog forandret sig".

Hvad folk ikke vidste, var, at vi nu stod over for den hårdeste etape på denne tur. Efter en tur fra ådalen til tops i Rebild Bakker og retur, var vandreturen gennem Gravlev og videre ad asfaltvejen tilbage til Rold Storkro både sej og lang. Det blev da også et meget langstrakt hold, som pø om pø efterhånden nåede tilbage. Men se det som en fordel kære venner. Kaffen smager godt, og nu er vi trænet op til efterårets fortsatte ture.

Tur 6.

I DEN GAMLE SKOVRIDERS FODSPOR TIL "DEN RIGTIGE ROLD SKOV"

"Til kronvildtets tumleplads forbi tændstiktræerne og de 100-årige ædelgraner" kaldte Jens Hvass denne tur. Hvis man vil have "den rigtige Rold Skov" ind i årerne, da skal man tage med på denne tur. For her oplever man, hvor forskelligartet og spændende en skov kan være. Blot for at nævne nogle få seværdigheder: Promillevejen, Troldeeskoven, Urskoven, Valdemar Atterdags marker ved Tveden, Mørkeskov, Lille Økssø Mose, Store Økssø Mose, Store Økssø, dansk-amerikanske træer og endelig træet, som skovfogeden var bundet til. Og skulle der være nogen, der synes, at turen er lidt lang, kan de være sikker på, at der sidder en gammel skovrider oppe på sin sky og klukker og siger: "Det har I rigtig godt af!"

Ja, sådan skrev Helge om turen den 19. oktober. Men sådan skulle det ingenlunde komme til at foregå. I hvert fald kun delvis, for mon vi ikke denne dag nåede det foreløbige højdepunkt i Rold Skovs Venners historie? Thi det var jo som tidligere nævnt på denne dag, vi i samarbejde med skovrider Bendt Egede Andersen skulle have afsløret "Helge Qvistorff's Gran". En begivenhed så stor, at Søren Skov allerede tre uger før havde skrevet om det i Nordjyske Stiftstidende.

Vi havde håbet og bedt til, at vejret måtte arte sig på denne tur, som nok engang skulle starte fra Rold Storkro, hvad det da heldigvis også gjorde til fulde. Da alle, på nær et lille hold, der var kørt direkte op til granen, var mødt, indledte Helge turen med at gå op ad Promillevejen, men havde dog ikke gået ret langt, før han stoppede op og spurgte Käthe: "Hvor mange er der?", hvortil hun

kunne meddele at der var 130. ”Så har jeg grund til at være glad”, udbød Helge. Jeg skal forklare jer hvorfor. Det er fordi, den fremragende statskovrider, vi har her i skoven, der hedder Bendt Egede Andersen, har lavet en aftale med vores formand og den øvrige bestyrelse, at såfremt de kunne fremskaffe over 100 mennesker, så ville han opkalde et træ i skoven i mit navn. Så det skal I ha' tak for.

Så skal jeg også lige sige, fortsatte han, at der er sket en ændring i bestyrelsen i Rold Skovs Venner, idet vi helt fra starten for 22 år siden har haft en sekretær. Jeg er ked af at sige det her, men der er onde tunger, der siger, at det er hans kone, der gør arbejdet. Det passer bestemt ikke, for de deles meget ligeligt om det, men stadig væk, så er det ham, der er sekretær. Vores formand fandt så ud af her forleden dag i sin store visdom, at nu skulle der ændres på det, således at sekretærens hustru, Hanne, der virkelig har gjort meget for dette selskab, overtog jobbet som sekretær. Det er jo ikke så smart lige pludselig at gøre noget sådant. Men det var bestemt heller ikke nogen degradering af manden, for han er nu udnævnt til *generalsekretær*. Og det er ham så vel fortjent, for han har virkelig gjort meget for dette fornemme selskab.

Efter disse indledende betragtninger går Helge nu over til at fortælle historien om den gang han som nybagt direktør på Rold Storkro troede, at lærketræer var fyrretræer. Det skal dog bemærkes, at han beder folk, der har hørt historien mere end 3 gange, om at lukke ørerne.

Det skal ligeledes bemærkes, at reporteren på denne tur er vores webmaster, Lennart Greig. Helge fører nu holdet videre ad et skovspor i retning af Troldeskoven, men drejer pludselig ned af et sidespor og stopper så ved en hulvej. Jeg vil gerne præsentere min datter, Ingrid, siger Helge, for denne historie handler til dels om hende. Mens jeg var på Rold Storkro, havde vi et ældre ægtepar, der gik meget i skoven. En aften kom de hen til mig i receptionen og sagde: Vi gik ude i skoven, og der fandt vi et lille rålam. Vi tror, at det var nyfødt, men vi syntes ikke, at det bevægede sig, og vi turde ikke røre ved det. Det kan også godt være, at det var dødt. Jeg syntes, at det var spændende. Særlig hvis det var dødt, for så kunne vi få det udstoppet og bruge det på hotellet. De kunne ikke rigtig sige, hvor det var, så jeg prøvede at kredse mig ind på det, og til sidst fortalte de, at det var i en hulvej og at det var i nærheden af Troldeskoven.

Den eneste dybe hulvej, jeg kunne tænke mig, var den, der går ind her. Den er meget flot og dyb. Den gamle skovfoged Rudolf Sørensen, som har forsket i Rold Skov og dens hulveje, siger, at det er den eneste hulvej, han ikke kan give en forklaring på, for den går fra ingenting til ingenting. Jeg løb herud iført smoking, men kunne ikke finde dyret i mørket. Løb så tilbage, skiftede tøj og fik fat i min lommelygte og vores hund Lassie. Idet vi løb op gennem hulvejen stoppede hunden pludselig. Der lå dyret. Jeg kunne faktisk ikke se det, så godt faldt det ind i terrænet. Men det *var* dødt, så vi fik det hjem og fik det udstoppet, og I skulle se Ingrid og hendes lillesøster gå med det kære lille dyr. Vi havde det på kroen og brugte det til jul når der var stort tagselvbord, så kronedes bordet af det lille rådyr. Senere lånte Jørgen Pedersen det også, men efterhånden blev det dog så ormædt, at vi til sidst måtte kassere det. Det var synd, slutter Helge.

Helt oppe i Troldeskoven fortæller Helge, at den er totalt fredet. Skulle der falde et træ hen over vejen, skal de t blive liggende og vejen føres udenom. Det er til stor glæde for biller, insekter og andet småkravl. Helge fortsætter: Det er et prægtigt sted, og ikke mindst med alle de farver, der er lige nu. Så derfor et myndigt ord: I må gerne gå og snakke, Men I skal fan... gal... også kigge jer omkring. Han fortæller også om Prinsesse- og Hvasstræet og slutter med at fortælle historien om da Jens Hvass bad Vorherre om hjælp under sit møde med spætten.

Turen fortsætter nu ad Planteskolevej og her fortæller Helge om hvordan modet engang svigtede Jens Hvass som spejderdreng. Mens de øvrige drenge var borte, skulle han stå vagt ved lejren og passe på teltet. Og det gjorde han med megen ansvarsfølelse, indtil han så en flok store tyrekalve, der tungt kom løbende hen imod sig. Hvad gjorde Jens? Han blev så bange, at han løb ind i teltet

og lukkede det til. Og der stod han så da de andre drenge kom til. Han blev senere en nær ven af spejderbevægelsens stifter Baden-Powell og besøgte ham privat på slottet udenfor London, hvor han havde en æresbolig. Fru Baden-Powell kom også og besøgte Jens Hvass her på Mosskovgård efter Baden-Powells død, siger Helge og fortsætter: Jeg husker, at lensgrevinde Birthe Schimmelmann en dag sagde til mig. Ham Jens Hvass, han bliver aldrig nogensinde voksen. Han *var* spejderdreng, og han *er* stadig spejderdreng. Og da var han 96.

Må jeg fortælle en lille historie om Jens Hvass?, spørger ØP. Jeg var engang på højskole oppe ved Skagen. Der var en gammel skovrider, der hed Himmelstrup. Han havde været under Jens Hvass. Det var jo sådan, at Hvass havde været gift to gange, idet hans første kone døde kun 39 år gammel. Umiddelbart efter skulle han ud på jagt for at finde en ny dame. Så en dag kom Jens Hvass med et brev til Himmelstrup, og da sagde han: ”Det der brev, det skal af sted med det samme, og du skal cykle direkte til Lundbæk”. Det var Lundbæks datter, han var ude efter, og han blev også gift med hende, slutter ØP sin fortælling.

Turen fortsætter ad Planteskolevej hvor Helge kort efter stopper ved nogle store graner. Dette er ikke douglasgran, men de er også flotte, siger han. Douglasgranen er besynderlig på den måde, at det ikke er en ædelgran, koglerne hænger nedad, men det er heller ikke en almindelig gran. Det er en art helt for sig midt imellem. På latin har den navnet *Pseudotsuga Menziesii*. Dette er en fornærmelse uden lige, fordi det vil sige, at det er en pseudoart af det træ, der hedder *tsuga*, som også er et meget, meget flot nåltræ, der kommer oppe fra det nordvestlige hjørne af Amerika ligesom douglasgranen. Man har på et tidspunkt ment, at de var i familie med hinanden, men de har intet med hinanden at gøre, og det at sige, at douglasgranen er en kopi af *tsugaen*, det er virkelig en fornærmelse. *Tsugaen* er et meget smukt træ, men douglasgranen er endnu smukkere. Og den regnes nok blandt alle grantræer for at være kongen blandt grantræer. Ser vi på nåltræer, så er det vel nok mammuttræet, der tager prisen som det mest imponerende, men det smukkeste, det er uden tvivl douglasgranen.

Man fandt den i 1700-tallet, og det var en ganske ung mand, som blev sendt ud af det botaniske selskab i London for at finde frø af eksotiske træarter ovre i det nordvestlige hjørne af Amerika og i Canada. Det kan undre, at man valgte ham, for i dette meget belæste selskab, der var det jo professorer i botanik alle sammen. Han var overhovedet ikke uddannet, han var selvlært og vidste altså bare noget om træer. Men åbenbart så meget, at man valgte ham til at rejse derover. Det gjorde han helt alene, og det skulle komme til at blive til tusindvis af kilometer, som han gik gennem urskoven helt alene. Han tog på den ene tur efter den anden og David Douglas samlede frø fra det ene mere fantastiske træ end det andet. Han var ikke den, der fandt douglasgranen, det var en mand, der hed *Menzies* og derfor hedder træet også på latin, *Menziesii*. Men det var ham, der bragte de første frø med tilbage til Skotland, hvor han kom fra, og man plantede også nogle af træerne i England. Der er nogle af de træer, der står som kæmpetræer den dag i dag.

Zaren af Rusland indbød Douglas til at tage en tur op langs vestkysten af Amerika til Alaska og over til Sibirien og derfra til Sankt. Petersborg, hvor han så skulle hædres. Men han led skibbrud og mistede synet på det ene øje. Senere kom han til Hawaii, hvor han uheldigvis faldt ned i en gård med en masse tyre og blev stanget ihjel, kun 35 år gammel.

Han er virkelig den største, når man taler om træer. Han er siden hen blevet hædret på alle mulige måder, og der er skrevet utroligt meget om ham. Det er en spændende historie. Han havde meget omgang med indianerne, og tænk at skulle rejse ene mand den gang. Det var farligt, men han gjorde det og indianerne fik stor respekt for ham og kaldte ham for Græsmanden. Så meget om Douglas, snart skal I se douglas, der siger noget. En ordentlig kæmpe, slutter Helge.

Efter endnu en kort tids vandring går turen igennem en smuk løvskov. Denne her skov, synes jeg, er meget mere troldekov, siger Helge. Men han går alligevel hurtigt over til at tale om douglas-

graner. Jeg har ikke fortalt, at Jens Hvass godt kunne lide douglasgraner. Han var ekspert i frøavl og gjorde meget for at udbrede kendskabet til douglasgraner her i landet. Mange af jer ved, at der ude ved Skovridergården står et hus hvorpå der står: "Fredet – Klænghuset". Det var Jens Hvass, der byggede Klænghuset, hvilket jo kommer af udsagnsordet, at klænge, hvilket vil sige, at man ryster frø ud af koglerne.

"Jens Hvass var pioner på mindst fire områder. Han var blandt Danmarks første spejdere, han var den første skovrider, der sagde, at skoven skulle "åbnes" for publikum, han var pioner med hensyn til pyntegrønt og også med frøavl". Disse fire udsagn er indledningen til det afsnit i Helges bog: "Kongen af Rold", som netop handler om Klænghuset. Jeg vil gerne læse det for jer, siger Helge. Og mon ikke han gerne vil det, fordi afsnittet slutter netop således: "Derefter begyndte Rold Skov at levere frø til alle statskovdistrikter i hele landet – ikke mindst fra Jens Hvass` elskede douglasbevoksninger".

Fra Planteskolevej går turen videre mod sydøst til det åbne areal efter den gamle planteskole, men som pudsigt nok ligger på Storedalsvej. Her var der engang en planteskole. Jeg har aldrig set den i drift, siger Helge. Den var nedlagt da jeg kom hertil, men man lod den af æstetiske grunde blive liggende som mark til gavn for rådyr og kronvildt, som nu kan græsse her.

Holdet nærmer sig nu det centrale sted for dagens begivenhed, men drejer dog et lille stykke mod sydvest ad Skørpingvej. Her når Helge lige at fortælle historien om at Jens Hvass i 1920 var til sin første verdensjamboree i spejderbevægelsen. Det foregik ikke ude i naturen, men i Albert Hall, og endnu på sine gamle dage sagde Jens Hvass stolt: "Jo, og vi vandt sgu verdensmesterskabet i tovtrækning". Men nok om det, for lige pludselig har Helge haft kontakt og siger: Hanne sagde, at vi godt må gå hen til træet. Mon ikke vores kære turleder er meget spændt og glæder sig utroligt meget til hvad, der nu skal ske?

Som tidligere nævnt, var et lille hold allerede taget op til træet for at forberede den praktiske del af ceremonien når Helges træ skulle navngives, og efterhånden var der i alt blevet samlet hele 19 personer. Skovrider Bendt Egede Andersen og skovfoged Erik Dalsgaard samt TV2 Nord folk, pressefolk fra Nordjyske Stiftstidende og nogle af vores dårligt gående medlemmer, som alligevel gerne ville være med til at hylde Helge. Det samlede antal personer, som var tilstede, nåede altså op på 149, hvilket var 50% flere end vi havde lovet skovrideren.

Straks efter at det store hold med Helge i spidsen var nået frem til den store gran, som står ved Storedalsvej sydvest for Troldefaldet, indledte skovrideren sin tale og sagde bl.a.: ***Velkommen i skoven alle sammen og en særlig velkomst til dig Helge. Du er jo blevet 70 år, og det er bl.a. derfor, vi har inviteret dig ind i skoven i dag. Jeg har noget, jeg gerne vil sige, og jeg tror godt, at jeg kan sige det på vegne af de danske skove, på vegne af Rold Skov, på vegne af Skov- og Naturstyrelsen Himmerland og på vegne af alle de mennesker, som holder af skoven. Sige dig tak for den store indsats, som du har gjort gennem tiderne for skovene. For alle os, som kommer her i skoven, passer på dens natur og holder den velholdt, er det af afgørende betydning, at der er nogen, der fortæller om det, og her hører du jo til blandt de aller, aller ypperste, Helge.***

De mange, der har læst og genlæst dine bøger om Rold Skov og som har set dine udsendelser i fjernsynet. Vi ved jo alle sammen hvordan du er helt fænomenal til at give historien i skoven liv og være med til at formidle det budskab, der ligger ude i skoven. Det synes jeg, at vi gerne vil sige tak for i dag. Nogen gange, så har du uden tvivl været med til at gøre historierne lidt bedre end de var oprindeligt. Men det er efter min opfattelse en god historiefortællers kunstneriske frihed og det er jo en del af håndværket, så det skal du ikke høre et ondt ord for. Som bevis for vores respekt og anerkendelse for din indsats, og på initiativ af Rold Skovs Venner, har vi bestemt, at du skal hædres med at få opkaldt den douglasgran, der står her efter

dig. Som står her lige midt i den skov, hvor du har haft dit virke gennem tiden. Det er jo en tak for den store indsats, som du har gjort igennem tiderne for skovene i Danmark, og som et bevis derpå skal vi afsløre denne pæl, som viser, at her står "Helge Qvistorff's Gran".

Skovrideren afslørede herefter pælen under stort bifald fra alle de tilstedeværende, som han så også bad give Helge et hurra med ordene. *Mine damer og herrer - tre korte og et langt.* Dette lød som var der 300 mennesker og ikke "kun" det halve.

Med det formål at udbringe en skål for Helge, beder fmd. nu om ordet, idet han opfordrer alle om at tage et glas på de opstillede borde: Alle vi Rold Skov-venner vil også gerne sige tillykke. Det skal så være vores måde at sige dig tak for alle de mange oplevelser, du har givet os gennem de efterhånden rigtig mange år. Jeg vil ikke bruge de samme ord, som når Søren Skov i Nordjyske kaldte dit træ "lidt af en ung lømmel", men jeg vil sige det på en anden måde. Jeg tror, der er mange kilometre i dig endnu. Vi har vel gennem årene gået her i skoven, som hvad der svarer til herfra og til Rom. Det kan da godt være, at vi snart skal til at spekulere på at komme hjem igen, og det vil vi også gerne gøre med dig som vores turleder. Fmd. slutter med at bede folk om endnu engang at give Helge et trefoldigt hurra samt drikke en skål for både ham og hans træ.

Som den sidste tog Helge ordet for at takke, og sagde bl.a.: Jeg er så beæret og så stolt. Det er noget, der overgår ganske få mennesker at få sådan en ære. Det er jo en meget stor hæder at få et træ i Rold Skov opkaldt efter sig. Det er for mig en flottere hædersbevisning end et ridderkors. Jeg er meget stolt og også meget taknemmelig. Og så netop her i den skov, som jeg elsker over alt på jorden. Mit forhold til Rold Skov er jo en evig kærlighed, som var fra den aller, allerførste dag, jeg kom hertil. Jeg blev fuldstændig betaget af den skov. Jeg kan ikke give nogen forklaring på hvorfor det gik sådan, men det gjorde det, slutter Helge med en stor tak til alle. Det er bare *så* stort, sagde han mange gange.

Hermed var ceremonien tilende, således at der også var plads til lidt efterfølgende hyggesnak blandt de forskellige tilstedeværende inden Helge igen førte det store hold videre på deres tur, og 'pionergruppen' dermed kunne gå i gang med oprydningen.

Turen går tilbage ad Storedalsvej men drejer straks til højre op ad Skørpingvej mod nordøst. Dog kun et ganske kort stykke vej inden Helge fører holdet op ad et skovspor mellem Urskoven og en 50 år gammel granbevoksning. Lige stedet for at holde frokostpause.

Efter denne pause fortsætter ruten i en stor bue langs øst- og nordsiden af Urskoven indtil Helge igen stopper ved Lynggyden for at fortælle om Dødemandstræet. Jeg har skrevet en bog, der hedder 'Navnkundige Træer i Rold Skov', siger han. Den er en fuldstændig misforståelse, fordi der mangler et træ, men det vidste jeg ikke den gang, jeg skrev den, siger en glad Helge og fortsætter. To år efter at jeg havde skrevet 'Navnkundige Træer' var der tre af de træer, jeg havde skrevet om, der var forsvundet. Der kan man se, hvor vigtigt det er, at få sådan noget skrevet ned, ligesom at de også var fotograferet, så man kan se, hvordan de så ud.

Vi ved derfor også hvordan det træ, der stod der så ud, fortsætter Helge og peger på resterne af Dødemandstræet. Det havde et kæmpestort øje oppe i kronen. Det kaldes Dødemandstræet fordi der efter sigende var en skovløber, der var træt af livet, og så bandt han et reb op i det og hængte sig. Men intet er så galt, at det ikke er godt for noget. Den situation kan udnyttes. Og det får Helge til at fortælle historien om da en mørkeræd Jørgen Pedersen en nat hørte en frygtelig lyd oppe fra træet, og der lige pludselig var en stemme, der sagde. Gi`r du ikke en kop gullaschsuppe Jørgen?

Efter nogle betragtninger om økonomien i Rold Skovs Venner slutter Helge med at sige. "Dette var sidste stop i dag. Jeg vil gerne takke jer alle sammen for at I tog med. Det har været en stor dag for mig, og jeg er meget taknemmelig for at I ville være med til at festligholde den". Hele det store hold kvitterede hertil med et stort bifald.

Det skulle dog ikke blive de allersidste ord i dag. Vores nyudnævnte generalsekretær, som også var dagens tovholder, er åbenbart ikke kommet sig helt over udnævnelsen, idet han afslutningsvis sagde. Nu må drillerierne igennem de sidste 22 år vel holde op. Jeg er gang på gang blevet ålet for at jeg står som sekretær, og at det er Hanne, der laver alt arbejdet. Jeg har altid sagt, hvorfor skal man lave om på tingene? Jeg har altid haft dygtige og smukke sekretærer, så hvorfor skulle jeg lave om på det? – Ja, ja Knud, den udnævnelse er dig vel undt.

Der var nu blot tilbage at fortsætte ad Pumpevejen ned til Storkroen, hvor også hele bestyrelsen efterhånden blev samlet og kunne gøre forløbet af ”Helges store dag” op. Jamen, det behøves der ikke at blive skrevet en lang afhandling om, for det kan siges med ét ord: **Eminent**.

Ej heller kan vi klage på mediernes bevågenhed. Hele 6 gange har begivenheden været omtalt ud over at den blev vist på TV2 Nord samme aften:

En ’forløberartikel’ i Nordjyske Stiftstidende den 30. september, en ’hovedartikel’ i Nordjyske Stiftstidende/Himmerland den 20. oktober, omtale på TV2 Nords hjemmeside den 20. oktober, omtale på Nordjyske Stiftstidendes hjemmeside den 20. oktober, en ’ekstraartikel’ i Nordjyske Stiftstidende den 22. oktober og endelig et interview med Helge i Nordjyske Stiftstidende den 26. oktober. – Se, det var jo slet ikke så ringe endda.

Tur 7.

Vi er nu vendt tilbage til hverdagen. Rold Skovs Venner skal på en ganske ordinær tur med start fra parkeringspladsen ved Mosskov Pavillonen. Og dog er ikke alt som det plejer at være. Trods et truende vejr fra morgenstunden er der meget flot mødt 68 personer op, men én mangler. Helge har desværre måttet melde afbud grundet helbredsmæssige forhold, men har alligevel trods dette givet tilsagn om at møde os senere. (Turen er måske ikke så ordinær endda, for det viste sig, at tallet på det tidspunkt af en eller anden årsag blev forøget til 74). Det faldt således i formandens lod ikke bare at byde velkommen, men også at være turleder. Et forholdsvis overkommeligt job, thi han havde jo et godt oplæg at holde sig til. Helge skrev:

I DEN GAMLE SKOVRIDERS FODSPOR TIL RØVERSTUEN

I 1959 bød Jens Hvass Rold Storkros gæster at gå en tur, hvis overskrift i travetursbogen lød således: Til Røverstuen og Hestegraven og til bøgen, som en nidkær skovfoged stod bundet til en lang kold nat. At turen var på 18 kilometer anfægtede ham overhovedet ikke. Han syntes åbenbart, at gæsterne trængte til lidt motion. De skulle bare lette rumpen, skulle de! Så lang en tur tillader vi os ikke engang at byde deltagerne i Rold Skovs Venner. Godt halvdelen kan gøre det!

Men vi går troskyldigt og med ærefrygt i ”Kongen af Rolds” fodspor og besøger både Røverstuen og Hestegraven. (Træet, som skovfogeden var bundet til, så vi på sidste tur). Men da vi nu er på de kanter, laver vi en lille afstikker til Hvass Sø, hvor vi måske kan få et glas opkvikkende et eller andet, hvis vor kasserer Birgit er i sit gavmilde hjørne, og så kan vi sende den gamle skovrider en venlig tanke og skåle på hans velbefindende.

Med denne tur har vi gået alle seks ture i ”Skovriderens travebog”. I ærbødighed og taknemmelighed siger vi tak til den kære, gamle skovrider, at han viste os vej gennem Danmarks største skov.

Da turen hovedsageligt skal foregå i Hesselholt Skov går vi straks under jernbanen og fortsætter det ganske korte stykke vej hen til Mosskov-egen. (Og ikke Mosskov-bøgen, som turlederen

kom til at sige, fordi han lige havde set nogle unge badepiger i det bareste ingenting). Som flere andre af skovens navnkundige træer, knytter der sig også en historie til Mosskov-egen. Vi skal tilbage til omkring 1920, hvor den daværende skovrider havde givet skovfoged Henrik Nielsen, som boede nede i Skelhuset, ordre om at fælde træet. Men da det gik skovfogedens forstlige ære for nær, at fælde et så herligt træ, 'glemte' han helt bevidst at gøre det. Da skovrideren ved deres næste møde så, at egen endnu ikke var blevet fældet, blev han rasende og gav skovfoged Nielsen en ordentlig røffel. Skovfoged Nielsen tog imod røffelen, men han slap for at fælde træet, idet skovrideren efter kort tid måtte rejse af helbredsmæssige årsager.

Der skete så det forunderlige, at da den ny skovrider, Poul Lorenzen, også mødtes med skovfoged Nielsen her ved træet, sagde skovrideren midt under samtalen. "Sikken en smuk eg, der står dér. Den må De endelig bevare og pleje!" Mosskov-egen bliver endog målt og fotograferet hvert 10. år, hvilket er sket lige siden 1930.

Fra Mosskov-egen fortsætter vi turen direkte mod vest ad Storedalsvej. Vi passerer Roldevej og snart efter kommer vi ind i et område hvor der findes et utal af nutidens 'gravhøje' i form af militære ammunitionsdepoter. Vi standser ved nr. 32, nok mest for at samle holdet op, men også for at fortælle nye deltagere lidt om anvendelsen af disse. Den helt store bunker ligger dog et helt andet sted i området. Det har altid været et meget hemmeligholdt sted, men da anlægget for nylig blev vist frem på TV2 Nord, med undtagelse af to rum, kan vi godt snakke om det uden at nævne hvor det ligger. ØP var i sin tid Nordkrafts repræsentant, når der blev holdt samarbejdsøvelse, eller papirkrig, som man sagde, hvorfor han er den, der ved mest om det. "Der var noget, der hed det civile beredskab og vi holdt øvelser dernede, siger han. Det var et meget, meget stort rum, og slet ikke noget som det vi står ved her. Der var bl.a. et rum, der var indrettet til kongen, sådan, at hvis det skulle blive "for varmt" her i Danmark, så kunne kongen komme her op til Rebild og slå sig ned. De havde også deres eget elværk, det var i det hele taget et fantastisk anlæg, der kunne klare alle samfundsmæssige situationer", slutter ØP. Fmd. kunne her føje til, at anlægget har været så hemmeligholdt, at folkene ved Securitas kun måtte sige, at de kørte sydpå, hvis de f.eks. skulle køre her ned fra Aalborg. Nu viser man det så altså frem på TV.

Vi fortsætter turen ad Storedalsvej helt frem til T krydset ved Hintzvej. Herfra går vi mod sydøst forbi Jætternes Baghave til vi når vejkrydset ved Hedehullet og Kremsets Bøg. Hedehullet er nok det mindst kendte af de tre store jordfaldshuller, der ligger på rad og række langs Røvernes Vej. Men det er interessant derved, at navnet bekræfter teorien om at Rebilds jorder engang har strakt sig cirka her til, hvilket også ses ved at områdets mange gravhøje pludselig hører op.

Historien om Kremsets Bøg ligner i høj grad den, vi lige har hørt oppe ved Mosskovegen. Blot nu med Jens Hvass og skovfoged Thorvald Nielsen Krems, der også boede i Skelhus, som aktører. Jens Hvass ville have den fjernet men Krems ville, at den skulle blive stående. De kunne egentlig godt lide hinanden, men var begge lige stejle. Til slut gav skovrideren sig dog, men sagde, at når den skulle stå der i al fremtid, så skulle den også opkaldes efter Krems – den stædige rad.

Efter en ganske kort vandring er vi fremme ved et af skovens smukkeste huller, Røverstuen. Jeg kalder det i første omgang 'kun' et hul, jeg skal forklare hvorfor når vi kommer hen til det næste, siger turlederen. Røverstuen er 35 m i diameter og 12 m dyb, og har efter overleveringen været brugt som skjul for en røverbande, der huserede i 1800 tallet.

Da der som oftest er nye medlemmer med, hvilket også er tilfældet i dag, skal vi naturligvis ikke undlade at fortælle lidt om denne bande. Eksistensen af den er historisk korrekt og udsprang vel dybest set af datidens dårlige sociale forhold. Det var en meget stor bande på 235 personer, der stod anklaget ved en retssag, som varede i syv år fra 1837 til 1844. Af disse fik de 79 meget hårde straffe i form af kagstrygning og efterfølgende tugthus. De 3 hovedpersoner, Johs. Jensen, Stenild, som blev kaldt Bettefanden fordi han engang brød ind til en gammel kone iført en kohud

med horn og det hele, Lorentz Meyer og Ane Pernille Andersdatter Storm, kaldt Petronillen, blev dømt til hver 27 slag på torvet i Aalborg med hasselkæppe, der havde stået i saltlage natten over. Man sagde, at Petronillens bryster blev helt sorte efter den hårde behandling – selvom slagene faldt på ryggen. Som den eneste, sagde Lorentz Meyer ikke et ord under afstraffelsen, hvorfor bøddelen benådede ham for det 27. slag. Men som den hårde hund, han var, krævede han at få det 27. slag også. Det er min ret at få alle 27 slag, sagde han.

Det siges, at da forfatteren Hans Kirk på et tidspunkt efterforskede, hvad der efterfølgende blev af bandens medlemmer, var lokalbefolkningen ikke så villige til svare. Måske fordi der kunne være tale om familie. Da han længe havde presset en mand, fik han dog endelig dette svar. ”Jow, den jen bløw sagfører i Hobrow, å den å`en i Aalborg”.

Som det tredje og sidste sted, skal vi også besøge Hestegraven, der ifølge traditionen også er et jordfaldshul. Den romantiske forklaring på navnet er, at da et brudepar engang kom kørende her, faldt jorden sammen, således at både vogn og heste og brudepar forsvandt ned i et dybt hul. Men sandheden er nok snarere den, at omegnens bønder har brugt hullet til at skjule deres heste i, når fjenden var i landet, især under krigen i 1864.

Det har i mange år været opfattelsen, at disse og andre huller i Rold Skov er jordfaldshuller, siger turlederen, og forklarer både hvad et jordfaldshul og et dødshul er. Men efter januarstormen i 2005 foretog GEUS, Danmarks og Grønlands Geologiske Undersøgelser, nogle borer, der viser, at der her under Hesselholt Skov findes et 50 m tykt sandlag, og hvis det er tilfældet, kan der ikke opstå jordfaldshuller. Geologerne mener, at der er tale om nedsænkninger som følge af forkastninger, og da de tre steder, vi har besøgt i dag, Hedehullet, Røverstuen og Hestegraven, stort set ligger på række, er der måske noget, der tyder på, at det er rigtigt. Det er ellers meget karakteristisk for Rold Skov, at kalklaget ligger meget højt oppe under jordoverfladen, og så kan der naturligvis opstå jordfaldshuller.

Efter al den snak er det blevet tiden for at komme videre. Vi går derfor ud til Ardenvejen og fortsætter ad denne langs jernbanen mod syd. Efter en tids vandring drejer vejen igen lidt ind i skoven, og lige pludselig kan man ligesom mærke, at det dufter af gløgg. For vore mangeårige deltagere er det nok ikke den helt store overraskelse, men for de nye må det være et herligt syn, da vi kort efter svinger op langs Hvass Sø og ind til det forholdsvis nye bålhus, der er bygget i samarbejde med Mariagerfjord Kommune. Og ganske rigtigt, det *var* duften af gløgg, der havde bredt sig blandt skovens andre herlige dufte. Og ganske rigtigt, som igennem efterhånden mange år, havde Birgit, Hanne og Karin med god hjælp af vore to ”krigere”, Michael og Bo, forberedt et behageligt og hyggeligt afbræk midt i traveturen i form af servering af varme æbleskiver med tilhørende brandvarm gløgg. Og, som skrevet i indledningen, så havde Helge givet tilsagn om at møde os ude på ruten. Mon han kunne have gjort det på et mere velvalgt sted end her? Med andre ord, Rold Skovs Venners faste stok var dermed igen blevet forenet, så vi sammen kunne hygge os her ude midt i den dejlige natur. Tak til alle jer, der gjorde det muligt.

Inden vi fortsætter på den videre tur, ta`r vi lige en rundtur omkring Hvass Sø. Og igen af hensyn til de nye deltagere, skal vi da også lige høre om hvorledes Jens Hvass fik militæret til at afprøve nogle nye entreprenørmaskiner ved at lave en dæmning tværs over Hummelbækken og dermed skabe en ny og ualmindelig smuk sø.

Vi indleder den egentlige tilbagetur ved at gå ad Holtevej hen til T krydset ved Roldvej. Herfra går turen faktisk et meget langt stykke vej ret mod nord, men efter en tid stopper vi ved en dejlig åben og dermed solbeskinnet plads. Det er blevet tid til frokostpause, idet mange af deltagerne som sædvanligt har madpakken med, mens andre bare hygger sig. Altså lige til det begyndte at regne, hvilket dog heldigvis kun var ganske kortvarigt.

Efter endnu en tids vandring stopper dagens turleder igen op, men denne gang fordi han gerne vil

spørge holdet om noget. Det forholder sig nemlig således, at turlederen (den rigtige forstås) og fmd. kan lide at 'ævles' om flere forskellige ting: Om forskellen på en moster og en tante, om det er godt eller skidt, at der bliver så åbent omkring Store Økssø, om forskellen på et jordfaldshul og en forkastning, og nu sidst om Timandsvej i Hadsund er opkaldt efter Timanden i Rebild eller ej.

Trods eftersøgning i adskillige østhimmerlandske kirkebøger, kontakt til gravere og arkiver, og samtaler med flere gamle mennesker fra rebildegnen, er der endnu ikke nogen, der konkret har kunnet fortælle, hvad der blev af ham efter at han forlod Timandshuset i 1920. Det sidste skulle være ganske vist, idet den meget historisk interesserede skovrider Preben Møller har skrevet om det. Med det forfængelige håb, at nogen skulle ligge inde med en viden om Timanden, lover fmd. så til gengæld at fortælle en historie. Men selvom han desværre kun mødes af hovedrysten, skal holdet dog ikke snydes for historien.

Lad mig sige straks, at jeg har tyvstjålet den fra Helge, siger fmd., men det bliver den jo ikke ringere af. Historien udspiller sig på Hotel Rebild Park i Skørping, hvor en flok mænd sidder og rafler. Men på et tidspunkt gik spillet i stå fordi Jens Ørnebjerg og Frimuth Engelst kom i træde om hvornår Søren Sømand var død. Den ene sagde, at det var fire år siden, den anden, at det var fem år siden. Da de begge var lidt påståelige og beskyldte hinanden for ikke at kunne huske, vendte Jens Ørnebjerg sig til sidst om til skovarbejderen Elmer Møller Frederiksen og sagde: *"Jamen Elmer, det må do da wi`e. Do har været hans ven i manne år?"* Elmer lagde hovedet lidt på skrå og svarede på vidunderlige, brede himmerlandske sprog: *"A ska` ett ku` sæj`, om det er fir` eller fem år si`en, han dø`e, men det er i hvert fald seks år si`en han bløw begravet!"* Den historie vækker begejstring og er til stor moro – hver gang.

Vi nærmer os nu det sted, hvor vi egentlig kunne dreje til højre ad Storedalsvej for at komme tilbage til Mosskov. Men for at få en snak om netop det forhold, at man har ryddet et stort areal for at genskabe mosen vest for Store Økssø, går vi endnu et lille stykke vej mod nord før vi går ind ad det første skovspor. Og lad det være sagt straks, det var nok lidt mere vådt, end turlederen havde regnet med. Da vi således går langs den sydligste og nyeste del af det ryddede område, er den gamle skovbund endnu ikke blevet grøn af fremspirende vegetation og slet ikke af de spagnummosser, der gerne skulle komme med tiden. Det kan derfor anbefales, at gå en tur længere vest og nord om søen, hvor man så først kan se nogle arealer, der *er* blevet grønne og lidt senere andre, hvor spagnummosserne allerede har slået an. Det skal nok blive flot med tiden.

At det så ikke mere er nær så spændende at gå rundt om søen, som på den gamle jungleagtige sti med skoven tæt på den ene side og søen på den anden og hvor man tillige skulle passere mere end 40 små vandløb, er den omkostning, man må tage med. Der er jo et gammelt ord der siger, at man ikke både kan blæse og have mel i munden.

Nu er der så blot tilbage at forcere det sidste stykke af den våde sti, som dog efter en tid munder ud i Storedalsvej. Dermed var vejen god og ikke lang tilbage til turens udgangspunkt i Mosskov. Mon ikke den gik rimelig godt, selvom vi for en gangs skyld havde måttet klare os selv.

Tur 8.

Det er i dag søndag den 7. december anno 2008, og dermed er vi nået frem til dette års sidste arrangement, nemlig vores traditionsrige juletur. Og, som den anden af de i indledningen nævnte to undtagelser fra årets tema, hvor vi har travet i 'Den gamle skovriders fodspor', skal vi denne gang besøge både Spingkilden og Vadestedet over Lindenberg Å, samt vandre på Adelsbærens Vejovre i Rold Vesterskov. Om alt dette skrev Helge:

JULETUR TIL SPRINGKILDEN

Som sædvanlig er juleturen ikke så lang. I år går den til Springkilden i Rold Vesterskov. Er vi heldige, at det har været frostvejr i nogle dage, er kilden ganske enkelt enestående at se. Har der ikke været frost, er den blot betagende. Her ser vi også det gamle vadested over Lindenberg Å. At stedet har været trafikeret, kan ses af alle de mange hulveje, der fører herved. På vej tilbage til bilerne går vi gennem Aldalen, og vi ser stenen med påskriften "Adelshærens Vej 1534", og så fortæller Qvistorff sikkert noget om Grevens Fejde, Skipper Klement, Rantzau, og hvad han ellers kan finde på. Vi skal selvfølgelig også høre noget om godset Lindenberg og familien Schimmelmann, der ejer denne del af Rold Skov. Og så er der egentlig ikke mere at sige, for nu er det til bilerne! Frokost venter forude ...

Mødestedet er således sat ved 19,4 km stenen på hovedvej 180 gennem Rold Skov. Med andre ord, ved Tveden. Her mødte der ikke mindre end 105 personer op. Heraf var der 98, der gik med på turen og 83, der meldte sig til den efterfølgende julefrokost. Ikke så ringe endda, når man betænker hvor mange af vore gamle trofaste medlemmer, der efterhånden er faldet fra.

Vores første stop sker henne ved den store læsserampe som Lindenberg skovbrug især bruger til at læsse deres pyntegrønt fra. Her fortæller Helge historien om da TV Nord arrangerede en søndagstur her i Rold Vesterskov for alle seere, der ville med. Vi regnede med, at der kom nogle stykker, siger han. Det gjorde der også, der kom faktisk 500. Vi stoppede også første gang her, og det var den mest vidunderlige og stille, frostklare dag. Da vi havde gået et langt stykke vej, fortsætter han, fik jeg stukket en mikrofon foran hovedet, og spurgt om det ikke var dårligt for skoven at gå med 500 mennesker? Slider det ikke skoven ned?

Et mærkeligt spørgsmål, synes Helge, hvorfor han beder fmd. fortælle om sin oplevelse af turen, der lyder som følger: Vi havde ganske rigtigt en lørdag aften set, at TV Nord inviterede folk til at gå med på en tur søndag formiddag sammen med Helge. Det var jo sådan set ikke noget, der kom os ved, men midt under morgenkaffen og rundstykkerne ringede telefonen om at både Helge og TV Nord var ved at blive kimet ned af folk, der gerne ville med. Om jeg ikke godt ville komme og hjælpe til. Opgaven var sådan set let, for den bestod bare i at danne bagtrop, så Helge kunne se, når alle var nået med frem. Fmd. slutter med at bekræfte, at der mindst var 500 mennesker med på turen, men også det pudsige i at Helge blev spurgt, om det ikke var dårligt, at tage så mange mennesker med på en tur, som TV Nord selv havde arrangeret.

Vi fortsætter nu vores vandring, men snart efter stopper Helge igen for at fortælle noget om Rold Vesterskov, hvilket han pudsigt nok gør ved at fortælle noget om intelligens. Jeg var engang på et meget eksklusivt kursus på Rold Storkro. Vi havde disse kurser fra tid til anden, som appellerede til den absolutte top af dansk erhvervsliv. Det var topsagførere og direktører og den slags, og det kostede en formue at deltage. Men fordi det blev holdt på hotellet, fik jeg også engang lov til at deltage for en 1/3 af prisen. Dét, det egentlig gik ud på, var selvpromovering og selvforherligelse, og det er jo sådan set udmærket. En af de ting, jeg lærte, var, at massen af intelligens altid er det dobbelte af antallet af personer. Det vil sige, at hvis der sidder én person, så har han en intelligens, der er kvadratisk på én, og det er som bekendt én. Men sidder der to personer, så har de en intelligens, der svarer til kvadratet på to. Så har de altså en intelligens, der svarer til fire personer. Sidder der fire, så er det seksten.

Så forestil jer, at der sidder to mand nede på Landsarkivet i Viborg. De to mænd udgør altså fire mænds intelligens. De sidder og prøver at finde ud af, hvem der har ejet Rold Vesterskov, som er det vi går i her, men det kan de ikke finde ud af. Jeg vil gerne sige, at det selvfølgelig var beklageligt, da de begge to mente, at de havde forstand på de dele. Men – i virkeligheden var der ikke fire. Jeg er helt overbevist om, at der var fem. Fordi den ene, der var med, det var vores (her

følger en lang række superlativer), altid velforberedte hr. fmd., og han tæller for tre. Du er kvik i dag, hva', replicerer den skamroste fmd.

Selvom hr. fmd., der tæller tre points og jeg, der kun tæller to, virkelig gjorde hvad vi kunne for at lægge vore hjernevindinger sammen, så *kunne* vi ikke komme frem til, hvem der tidligere havde ejet denne skov, og vi ved det ikke i dag, fortsætter Helge. Det er helt mærkeligt, for vi fandt nogenlunde ud af, hvem der havde ejet resten af Rold Skov, men det her, det ved vi ikke. Tilbage i tiden var det *måske* herredsfogeden i Rold, som var en velhavende mand. Men i dag er det jo familien Schimmelmänn, Lindenberg gods A/S. Lindenberg overtog denne del af skoven fra godset Mylenberg, som igen havde ejet den fra først i 1800 tallet. (Ja, ja – det var jo ellers noget af en omvej for at komme frem til lidt eksakt viden, red.).

Da vi er kommet lidt længere ned ad bakken, åbenbarer der sig et utrolig smukt naturlandskab. Solen skinner nu på træer og buske mens disen stadig står som et hvidt fløjlsbånd langs åen helt nede i dalbunden. Havde vi kommet her for 150 år siden, så havde dette område været en del af Rebild Bakker, eller Rebild Banker, som man også kaldte dem den gang. Så området med bakkerne og hedelandskabet var altså langt, langt større, end det er i dag. Da skatmester Schimmelmänn overtog Lindenberg i 1762, forsøgte han at lave marker i alt det, der ligger i den østlige del af Rold Skov, men det viste sig snart, at jorden ikke var egnet som landbrugsjord, hvorfor det hele blev tilplantet med grantræer. Det samme gælder altså her, da Lindenberg havde overtaget denne del af skoven.

Der er et par karakteristika ved skoven her. Der er en masse hulveje, der alle sammen fører ned til det sted, hvor man kom over åen i gamle dage. Det er også dernede, vi har Springkilden, siger Helge og nævner de tre andre former for kilder, vi har i Rold Skov: Strømkilder, Sumpkilder og Bassinkilder. Han forklarer ligeledes hvordan man ved at slå et rør ned i jorden har fået vandet til at springe her ved det gamle vadested. I virkeligheden er Springkilden altså det, der i fagsproget hedder en artesisk brønd.

Helt nede ved kilden og vadestedet får alle vore deltagere lejlighed til at betragte begge dele, før turen fortsætter det korte stykke vej langs åen indtil vi igen skal begynde opstigningen op gennem Aldalen. Også her gør Helge opmærksom på de mange flotte hulveje, der alle sammen løber parallelt i retning ned mod åen. Årsagen til at der er så mange, er selvfølgelig, at man med datidens køretøjer hurtigt fik slidt sporet ned, og derfor måtte anlægge et nyt ved siden af. Helge mener, at der her er ikke mindre end 20 spor ved siden af hinanden.

Man skal ikke gå så langt op gennem Aldalen, før man ser en masse større og mindre sten i skovbunden. Især på venstre side af vejen. Det er ikke ret mange steder i Danmark, hvor man kan se de oprindelige sten fra istiden ligge i terrænet, siger Helge. Årsagen er sikkert, at terrænet har været for stejlt til at tage ind som landbrugsjord, ligesom det har været for besværligt at hente stenene for at anvende dem til byggeri af veje eller huse. Det *er* da flot, det ligner jo sådan set et svensk landskab, giver Helge udtryk for.

De er også alle sammen kommet fra Sverige og Norge, forklarer ØP. De eneste danske sten, vi har her i Danmark, er flintesten. *Det* vidste jeg ikke ØP, replicerer Helge. – Jamen, det *er* rigtigt, slår ØP fast, til stor moro for selskabet.

Helge vender tilbage til at forklare om ejerforholdene i Rold Skov. Herunder specielt om Lindenberg. Han fortæller om hvorledes kongens skatmester, Heinrich Carl Schimmelmänn, der havde skabt sig en formue ved handel og udlån af penge, købte Lindenberg og derefter store dele af Østhimmerland med det formål at blive lensgreve. Hertil krævedes, at man ejede mindst 2.500 tønder hartkorn. Helge fortsætter med at fortælle om de efterfølgende generationer helt op til vor tid, inden han slutter med at sige: Ja, og nu skal vi hen og kigge på en sten.

I dag er det næsten ikke muligt at se stenen pga. en meget lavtstående og skarpt lysende sol, der

skinner lige bag den. At den også tidligere har været svær at få øje på, om end af andre årsager, fremgår af Helges beretning om sit første møde med stenen: Da jeg begyndte at interessere mig for skoven, var der én, der fortalte mig, at der vist skulle stå en sten herinde i Rold Vesterskov, der fortalte at adelshæren var gået her gennem Aldalen under Grevens Fejde. Jeg spurgte mange om denne sten, men der var ingen der kendte den. Jeg havde også fornemmelsen af, at man ikke rigtigt ville have, at jeg skulle vide hvor den var. Men til sidst spurgte jeg så meget, at det også begyndte at blive interessant for Lindenborg, hvorfor skovfogeden sendte sine skovløbere ud for at prøve at finde den, hvilket ikke havde været nemt, fordi den næsten var groet helt til.

Men nu er den altså kommet frem i lyset her ved vejen. Der står ”Adelshærens Vej 1534”. Den er lavet af en mand ved navn Nørgaard nede fra Rold, som også har hugget en masse sten, der står i et lille anlæg nær ved Rold Kirke.

Baggrunden for historien er den, at Skipper Klement under Grevens Fejde slog adelen oppe nord for Svenstrup. Kongen sendte dog senere en ny hær herop med Johan Rantzau som feltherre, og denne gang gik det galt for skipperen, som hurtigt blev slået. Rantzau indtog Aalborg og brændte Aalborghus ned. Skipper Klement måtte flygte, men blev fundet ude i Storvorde, fordi en mand angav ham. Han blev to år senere henrettet og sat på hjul og stejle nede i Viborg.

ØP beder nu om ordet og siger: Jeg har altid interesseret mig for Skipper Klement. Min kone og jeg har også studeret lidt i Rantzau-slægten og det viser sig, at Rantzau-slægten har en stor gård, der ligger nede ved Vejle Fjord. Der skulle være et fantastisk flot relief på gårdens haveside, som vi gerne ville se. Vi traf en forvalter lige i høsttiden, men han sagde, at man ikke sådan lige kunne komme til at tale med ejeren. Det mente jeg nu nok, fordi vi havde lidt historie at fortælle. Så vi bankede på og spurgte, om vi måtte gå ud og se relieffet, og det måtte vi gerne. Ejeren gik selv med derud og spurgte selvfølgelig om, hvor vi kom fra. ”Ja, vi kom jo fra Aalborg”. ”Nå, så må I undskylde. Vi har jo været lidt hårde ved aalborgenserne”, var svaret, og hermed slutter ØP sin historie. (Noget af en erkendelse efter mere end 450 år, må man nok sige. red.).

Da Helge og Pernille har lidt forberedelser at gøre oppe på Røverstuen siger de nu farvel og lader holdet tage resten af turen på egen hånd. Heller ikke noget problem, vi har prøvet det før. Efter en tids vandring stopper vi dog en sidste gang, idet Helge kom lidt let over historien om da grev Schimmelmann opkøbte sine jorder ude i den østlige del af den nuværende Rold Skov. Det var nemlig ingen ringere end Helges tiptipoldefar, Johan Heinrich Qvistorff, som greven ansatte til at opdyrke disse jorder. At jordenes beskaffenhed så gjorde, at de ikke var egnede til landbrug, og derfor blev tilplantet med skov, er en ganske anden sag. Johan Heinrich Qvistorff fik herefter en stor fæstegård i Askildrup, og hermed slutter vore historier så for denne gang. Det gør vores lille tur på bare 3.865 meter også. For snart efter er vi tilbage på landevejen ved vore biler, og for alle de, som har ønsket det, står julefrokosten nu klar oppe hos røverne i Rebild.

Det var nu for anden gang, vi skulle holde juleafslutning på Røverstuen hos de nye ejere, Peter og Morten Schnefeld. Og man må sige, at de har fundet det helt rigtige koncept for at videreføre dette hæderkronede sted. Vi havde aftalt, at hvis Peter selv måtte sammensætte buffeten, kunne vi fastholde prisen fra sidste år. Dette skulle vise sig at være et stort plus for os. Både sild og alt det øvrige stod klar fra starten, og menuen var bare helt ovenud god.

På mange måder forløber vores juleafslutning efter nogle snart mangeårige traditioner. Om det så var vores gode ven, Axel Meilholm, også kaldet ”Musikus”, så kom han for at underholde os med sine muntre viser, hvilke ofte bliver skabt lige på stedet. Og naturligvis kunne vi ikke slutte denne del af ”festen”, uden også at skulle synge Røverstuens kendingsmelodi: ”Hvor skal vi hen til sommer” som fællessang. Tak skal du ha` Axel.

En anden tradition er, at fmd. gør status over årets gang for Rold Skovs Venner. Vores tema for dette år, har været, ”I den gamle skovriders fodspor”. Jens Hvass forstås. Men – som ikke bare

dette års, men i det hele taget som Rold Skovs Venners højdepunkt, fremhævede han afsløringen af ”Helge Qvistorff’s Gran” oppe ved Troldefaldet i Mørkeskov. Hele 149 mennesker var der til stede ved den lejlighed.

Herefter overgav han ordet til generalsekretær Knud Andersen, idet denne sammen med sin kone, sekretær Hanne Andersen, er ved at planlægge en tur til de sjællandske skove til næste efterår. At Hanne og Knud er gode til at arrangere noget sådant i samarbejde med Helge, kan alene ses deraf, at der allerede meldte sig indtil flere familier, selvom turen endnu kun er på et forberedende stade.

Som det før er sket, havde vores trofaste medlem, Agnes Bach, også denne gang bidraget med en fælles julesang. Eller man kan måske sige, med mange. For dens indhold var skrevet i form af en ”Rationaliserings og Forkortelsesmodel”, hvilket betød, at en masse forskellige sange var skrevet sammen til én.

Det er også ved denne lejlighed, at vi gerne vil sige Helge tak for alle de oplevelser, som han gang på gang har beriget os med, ligesom vi også vil sige Pernille tak for at hun altid bakker op om Rold Skovs Venner. Det er altid en ære at få lov til at være den eller de, der får til opgave at vise vor påskønnelse sådan helt konkret. I år var det kasserer Birgit, som kunne overrække Helge en transportabel DAB radio og Politikens nye bog om geologi, mens det var formandinde Hanne, der havde sørget for en fin dekoration til Pernille. Alt sammen en beskedent tak for at Pernille og Helge vederlagsfrit stiller sig til rådighed året igennem.

Som ”sidste punkt på dagsordenen” skulle vi naturligvis også denne gang uddele ”mandelgaver” i form af et omvendt talloteri, hvilket vil sige, at det gælder om ikke at blive trukket ud. Den, der står tilbage med blanke plader, er altså vinderen. Også dette år havde vores trofaste medlem Lissi Sørensen påtaget sig opgaven at være lykkens gudinde, og som altid bestod præmierne af bøger. Denne gang i form af den nye udgave af ”Barn af Himmerland”, hvori der bl.a. er en artikel, som udgår fra Rold Skov og hvor omslaget prydes af en smuk akvarel med motiv fra Stinesminde ved Mariager Fjord, malet af kunstneren Helge V. Qvistorff.

Med alt dette var årets sidste arrangement ved at rinde ud. Og det er vist ikke for store ord at bruge, at vi atter havde haft en formidabel sæson. Ikke bare havde vi haft mange og store oplevelser, men nu har Rold Skovs Venner også været med til at sætte sig et synligt spor i vores kære Rold Skov. For godt nok hedder den store douglasgran, ”Helge Qvistorff’s Gran”, men den *er* nu også vores alle sammens. Bare lidt.

p.a.

Turledelse 2008:

Turleder: Helge V. Qvistorff, Store Kirkebjerg, Hedevej 40, 9575 Terndrup.
 Kasserer: Birgit Eriksen, Harrildvej 30, Øster Hornum, 9530 Støvring.
 Generalsekretær: Knud Andersen, Blomsterskrænten 23, 9400 Nørresundby.
 Sekretær: Hanne Andersen, Blomsterskrænten 23, 9400 Nørresundby.
 Bestyrelsesmedlem: Carsten Skov, Moltkesvej 19, 9000 Aalborg.
 Bestyrelsesmedlem: Käthe Larsen, Nibevej 220, Molbjerg, 9220 Nibe.
 Webmaster: Lennart Greig, Isgaardsvej 3, 5000 Odense C.
 Formand: Per Andersen, Harlekinvej 7, 9000 Aalborg.